

Edukacja finansowa a inwestowanie i oszczędzanie

**O tym, jak zadbać o finanse osobiste,
socjalizację ekonomiczną dzieci i młodzieży,
a także rozsądnie inwestować i oszczędzać na emeryturę**

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

Dofinansowano z programu
„Społeczna Odpowiedzialność Nauki” Ministra Edukacji i Nauki

Autor broszury
Jan Mazurek

Korekta merytoryczna
Bogdan Kornacki, GPW
Alina Bączar-Bednorz, Fundacja GPW
Aneta Dąbrowska, Fundacja GPW
Eksperti PFR Portal PPK

Korekta językowa
Justyna Chmielewska

Projekt graficzny i skład
Iwo Kolasiński

Copyright

Spis treści

3	Wstęp	
4	Edukacja finansowa w praktyce	
	Projekty edukacyjne Fundacji GPW	5
	Projekty edukacyjne partnerów Fundacji GPW	10
16	Polacy wobec finansów	
20	Edukacja finansowa dzieci i młodzieży	
	Młodzi na rynku finansowym	21
	Socjalizacja ekonomiczna w rodzinie	21
	Zadanie dla szkoły	23
25	Finanse gospodarstw domowych	
	Planowanie finansowe	26
	Rozsądne pożyczanie	27
29	Inwestowanie na giełdzie	
	Instrumenty finansowe polskiego rynku	30
	ABC inwestowania	33
	Budowanie portfela inwestycyjnego	35
	Zaawansowana dywersyfikacja	37
	Metody inwestowania	38
	Analizy	40
	Inwestowanie dywidendowe	40
42	Oszczędzanie na emeryturę	
	Zmiany demograficzne	43
	Lokaty bankowe	43
	Obligacje skarbowe	43
	Fundusze inwestycyjne	44
	Pracownicze Programy Emerytalne (PPE)	44
	Pracownicze Plany Kapitałowe (PPK)	45
	Indywidualne Konta Emerytalne (IKE) oraz Indywidualne Konta Zabezpieczenia Emerytalnego (IKZE)	47
50	Cyberbezpieczeństwo	
	Dobrodziejstwa Internetu	51
	Zagrożenia w sieci	51
	Ostrożność i rozważa	52
54	Podsumowanie	

Niniejsza broszura ma charakter jedynie edukacyjny i nie stanowi porady prawnej bądź finansowej ani oferty kupna lub sprzedaży żadnych instrumentów finansowych albo usług inwestycyjnych. Podstawowym źródłem informacji o instrumentach są warunki obrotu dostępne na stronie www.gpw.pl.

Fundacja GPW nie ponosi żadnej odpowiedzialności za jakiegokolwiek szkody powstałe w wyniku wykorzystania informacji zawartych w niniejszej broszurze.

Wstęp

Polski rynek kapitałowy jest sprawny, dobrze zorganizowany, rozwinięty i w wysokim stopniu dojrzały. Potrzebni są na nim świadomi uczestnicy, wobec czego istotne znaczenie dla jego rozwoju ma edukacja finansowa.

W Święto Edukacji Narodowej 14 października 2021 roku na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie odbył się Dzień Edukacji Finansowej, organizowany przez Fundację GPW i realizowany w ramach programu „Inwestowanie to wyzwanie – upowszechnianie dorobku nauki w dziedzinie edukacji ekonomicznej”. Przedsięwzięcie zostało dofinansowane przez Ministra Edukacji i Nauki z programu „Społeczna Odpowiedzialność Nauki”.

W programie Dnia Edukacji Finansowej znalazły się liczne warsztaty i wykłady dotyczące zagadnień związanych z inwestowaniem, ale także szerzej – z zarządzaniem finansami osobistymi, kształtowaniem postaw przedsiębiorczych oraz cyberbezpieczeństwem. Uwagę poświęcono również zagadnieniom związanym z psychologią inwestowania, a także problematyce podejmowania rozmów o finansach z dziećmi i młodzieżą. Podczas debaty pt. „Wyzwania dla edukacji finansowej Polaków oraz instytucji rynku kapitałowego” paneliści komentowali stan kompetencji Polaków w tym zakresie, poszukiwali przyczyn niedostatków oraz zastanawiali się, jak można im zapobiegać. Program całego wydarzenia został podzielony na moduły kierowane do:

- studentów i początkujących inwestorów,
- nauczycieli i rodziców,
- dorosłych i seniorów.

Niniejsza broszura stanowi podsumowanie Dnia Edukacji Finansowej i opisuje najważniejsze poruszane w jego ramach zagadnienia. Znajdują się tu zatem rozdziały adresowane zarówno do początkujących inwestorów giełdowych, jak i do wszystkich innych osób zainteresowanych pomnażaniem oszczędności, budowaniem kapitału na emeryturę, zarządzaniem finansami osobistymi czy edukacją finansową swoich dzieci lub podopiecznych. Nie zabrakło także rozdziału poświęconego wątkom cyberbezpieczeństwa, w świecie nowoczesnych technologii i w dobie pandemii jest to bowiem niezwykle aktualny i istotny temat.

Na kanale [YouTube Fundacji GPW](#) dostępne są nagrania debaty eksperckiej oraz wybranych wykładów z Dnia Edukacji Finansowej.

Edukacja finansowa w praktyce

Projekty edukacyjne Fundacji GPW

Fundacja GPW w ramach działalności statutowej organizuje liczne projekty szkoleniowo-edukacyjne dla młodzieży szkolnej, nauczycieli, studentów i początkujących inwestorów. Prowadzi też programy stażowe oraz wspiera studentów i absolwentów uczelni wyższych w kontaktach z rynkiem pracy.

SZKOŁA GIEŁDOWA

Wszystkich zainteresowanych inwestowaniem na giełdzie zapraszamy do udziału w kursach Szkoły Giełdowej. W ramach programu realizowane są kursy: „Podstawy inwestowania” i „Giełda dla średnio zaawansowanych” (program każdego kursu obejmuje 14,5 godziny zajęć podzielonych na 5 wykładów) oraz „Praktyczny warsztat inwestowania” (8 godzin warsztatów z zakresu analizy technicznej, z wykorzystaniem komputera). Wykładowcami Szkoły Giełdowej są teoretycy i praktycy, którzy w przystępny sposób przekazują wiedzę i dzielą się swoim doświadczeniem ze słuchaczami.

Szkoła Giełdowa działa od 1999 roku. Jej program realizowany jest przez Fundację GPW pod honorowym patronatem Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie oraz we współpracy z kilkunastoma ośrodkami akademickimi w całym kraju. Kursy odbywają się zazwyczaj w weekendy, dzięki czemu mogą w nich uczestniczyć studenci oraz osoby aktywne zawodowo. W dobie pandemii Covid-19 szkolenia realizowane są zdalnie. Po każdym kursie uczestnicy otrzymują elektroniczny certyfikat potwierdzający jego ukończenie. Dotychczas w kursach Szkoły Giełdowej wzięło udział już kilkadziesiąt tysięcy słuchaczy w całej Polsce.

Więcej informacji: www.gpw.pl/szkola-gieldowa

LETNIA SZKOŁA GIEŁDOWA ONLINE

Do inwestorów giełdowych skierowany jest także program Letniej Szkoły Giełdowej online, organizowanej przez Fundację GPW oraz Stowarzyszenie Inwestorów Indywidualnych (SII). Cykle odbywających się w sezonie letnim bezpłatnych webinarów dotyczą różnorodnych zagadnień związanych z inwestowaniem na giełdzie, takich jak m.in. funkcjonowanie giełdy, charakterystyka notowanych na GPW instrumentów finansowych (akcje, obligacje, ETF-y, kontrakty terminowe, produkty strukturyzowane), inwestowanie dywidendowe, budowa

portfela inwestycyjnego, podstawy analizy fundamentalnej i technicznej czy psychologia inwestowania. Wykłady online prowadzą eksperci rynku kapitałowego – przedstawiciele GPW, SII i domów maklerskich oraz blogerzy zajmujący się tą tematyką.

Więcej informacji o [Letniej Szkole Giełdowej online](#)

SZKOLNA INTERNETOWA GRA GIEŁDOWA (SIGG)

Projekt SIGG organizowany przez GPW oraz Fundację GPW we współpracy z Fundacją im. Lesława A. Pagi kierowany jest do uczniów i nauczycieli szkół ponadpodstawowych oraz klas VII i VIII szkół podstawowych. Ma on na celu edukację ekonomiczną młodzieży w zakresie mechanizmów działania rynku kapitałowego oraz giełdy. Formuła projektu obejmuje grę inwestycyjną realizowaną na bazie platformy *GPWtr@der* oraz moduł edukacyjny, w ramach którego młodzież szkolna zapoznaje się z zasadami działania giełdy oraz instrumentami giełdowymi. Zdobytą wiedzę uczniowie wykorzystują do samodzielnego dokonywania wirtualnych transakcji z wykorzystaniem dostępnych w grze instrumentów finansowych (akcji, ETF-ów czy kontraktów terminowych). Inwestycje realizowane są w oparciu o środki wirtualne, ale transakcje zawierane są na podstawie rzeczywistych ofert kupna i sprzedaży na realnym rynku giełdowym. Taki mechanizm doskonale oddaje giełdową rzeczywistość, a uczniowie w praktyce przekonują się, na czym polega inwestowanie na giełdzie, poznają ryzyko inwestycyjne i skutki niewłaściwych decyzji. Poprzez udział w projekcie młodzi ludzie mają także możliwość zdobycia umiejętności analizowania danych i sytuacji na rynku, podejmowania decyzji oraz pracy w grupie. Dotychczas zrealizowano 19 edycji projektu SIGG; uczestniczyło w nich niemal 290 tysięcy uczniów.

Więcej informacji: www.sigg.gpw.pl

WIZYTY EDUKACYJNE NA WARSZAWSKIEJ GIEŁDZIE

Oferta wizyt szkolnych na GPW w Warszawie adresowana jest do zorganizowanych grup młodzieży ze szkół ponadpodstawowych. W ramach wizyty edukacyjnej uczniowie mogą poznać fakty i zdarzenia z życia giełdy, a także obejrzeć figurę byka i Salę Notowań, gdzie znajduje się charakterystyczny dzwon. Dla grup przygotowany jest także materiał filmowy nt. funkcjonowania giełdy i inwestowania na rynku kapitałowym, połączony z prezentacją multimedialną i pogadanką animatora z Fundacji GPW. Zdobytą wiedzę uczniowie mogą utrwalić dzięki wypełnianiu kart pracy.

Więcej informacji: www.wizytyszkolnegpw.pl

NIEBANALNIE O GIEŁDZIE

„Niebanalnie o giełdzie” to projekt edukacyjny Fundacji GPW adresowany do nauczycieli przedmiotów zawierających treści ekonomiczne. Jego głównym celem jest doskonalenie umiejętności nauczycieli szkół ponadpodstawowych, oddziałów gimnazjalnych oraz szkół podstawowych (klasy VII i VIII), prowadzących zajęcia zawierające treści ekonomiczne w zakresie kształtowania świadomych postaw i racjonalnych zachowań oszczędnościowych i inwestycyjnych młodych ludzi, ze szczególnym uwzględnieniem wyjaśnienia zasad funkcjonowania rynku kapitałowego, przedstawienia jego instrumentów oraz wskazania czynników psychologicznych oddziałujących na preferencje inwestycyjne i oszczędnościowe oraz na umiejętność szacowania ryzyka w tej dziedzinie. W ramach dwóch zakończonych już edycji projektu nauczyciele wzięli udział w lokalnych szkoleniach (wykładach merytorycznych i warsztatach metodycznych), ogólnopolskich konferencjach oraz konkursach na scenariusz lekcji. Efektem projektu jest również gra planszowa „Kawiarenki”. Wszyscy zainteresowani mają także dostęp do treści edukacyjnych opublikowanych na stronie internetowej projektu (filmów z serii „Mam zielone pojęcie o giełdzie”, scenariuszy lekcji oraz materiałów ze szkoleń). Kolejna edycja planowana jest na lata 2022–2023.

Więcej informacji: www.wizytyszkolnegpw.pl/niebanalnie-o-gieldzie

GO4POLAND – WYBIERZ POLSKĘ!

Go4Poland to program kierowany do Polaków studiujących poza granicami kraju. Umożliwia uczestnikom zdobywanie praktycznej wiedzy poprzez udział w stażach w firmach partnerskich oraz płynne przechodzenie z rynku edukacji na rynek pracy. Projekt jest platformą kontaktu, wymiany informacji i budowania relacji pomiędzy studentami a środowiskiem biznesowym.

Partnerami Go4Poland mogą być firmy oferujące miejsca stażowe, w tym jednostki administracji publicznej. Z programem współpracują studenci, organizacje działające za granicą, a także oddolne inicjatywy studenckie. Mogą w nim uczestniczyć polscy studenci i absolwenci zagranicznych uczelni z całego świata, w tym ci biorący udział w wymianach na uczelniach zagranicznych, a także członkowie Polonii. Corocznym podsumowaniem projektu jest konferencja, w ramach której odbywają się wykłady i dyskusje panelowe. Biorą w niej udział eksperci oraz absolwenci i ambasadorzy programu, którzy dzielą się swoją specjalistyczną wiedzą i doświadczeniem.

Więcej informacji: www.go4poland.pl

KONKURS NA PRACĘ DYPLOMOWĄ

Fundacja GPW zaprasza także absolwentów i studentów do udziału w konkursie na najlepszą pracę dyplomową o nagrodę Prezesa Zarządu GPW. Co roku organizowany jest konkurs na prace magisterskie i licencjackie, a co drugi rok również na prace doktorskie dotyczące rynku kapitałowego. Na laureatów konkursu czekają co roku atrakcyjne nagrody pieniężne i/lub staże w wybranych działach GPW. Konkurs objęty jest patronatem GPW w Warszawie.

[Więcej informacji o konkursie.](#)

INDEX INVESTMENT CHALLENGE (IIC)

Do studentów adresowany jest także projekt Index Investment Challenge, realizowany wspólnie z kołem naukowym Index z Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, które jest inicjatorem projektu. W IIC mogą wziąć udział osoby w wieku 19–26 lat studiujące na dowolnej uczelni wyższej w Polsce, niezależnie od kierunku. Gra jest dostępna dla wszystkich zainteresowanych, także tych, którzy nie mają doświadczenia z funkcjonowaniem rynku kapitałowego oraz giełdy.

Konkurs odbywa się na platformie GPWtr@der. Każdy uczestnik dysponuje jednym rachunkiem inwestycyjnym i określoną kwotą wirtualnych pieniędzy. Podczas trwającej kilka tygodni rozgrywki uczestnicy mogą inwestować w akcje spółek wchodzących w dniu rozpoczęcia gry w skład indeksów WIG20 i mWIG40 oraz w ETF-y, a także w kontrakty terminowe notowane na GPW. Podobnie jak w projekcie SIGG dla uczniów, w IIC inwestycje realizowane są w oparciu o środki wirtualne, ale transakcje zawiera się na podstawie rzeczywistych ofert kupna i sprzedaży na realnym rynku giełdowym. Finałowa rozgrywka dla 10 najlepszych uczestników odbywa się na żywo w Sali Notowań GPW, a laureaci (zarówno indywidualni, jak i koła naukowe) otrzymują atrakcyjne nagrody pieniężne oraz vouchery na udział w kursach Szkoły Giełdowej.

Więcej informacji: www.indexchallenge.pl

EDUAKCJA

Nowy projekt edukacyjny skierowany do nauczycieli i uczniów pod nazwą EduAkcja poprowadzą wspólnie cztery instytucje: Fundacja GPW, CFA Society Polska, Warszawski Instytut Bankowości oraz Franklin Templeton. Misją programu jest zwiększanie świadomości finansowej młodych ludzi i zainteresowanie ich praktyką finansową. Zdalna lekcja, którą oferują uczestnikom organizatorzy projektu, poświęcona będzie tematyce oszczędzania i inwestowania, a także zasadom działania rynku finansowego i kapitałowego. Podczas jednej godziny lekcyjnej uczniowie dowiedzą się, jakie korzyści przynosi oszczędzanie oraz inwestowanie, czym jest giełda, jakie są najpopularniejsze instrumenty finansowe, jakie ryzyko niesie ze sobą aktywność inwestycyjna oraz jakie błędy popełniają inwestorzy i co zrobić, by ich uniknąć. Lekcje poprowadzą wolontariusze – przedstawiciele organizatorów i partnera projektu – którzy podzielą się z uczestnikami swoją wiedzą i doświadczeniem.

Więcej informacji: www.edu-akcja.org

KONGRES EDUKACJI FINANSOWEJ I PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Od 2017 roku kongres stanowi najważniejsze miejsce międzyśrodowiskowej dyskusji, wymiany doświadczeń oraz nawiązywania współpracy w ramach działań edukacyjnych w zakresie finansów, cyberbezpieczeństwa i przedsiębiorczości. W wydarzeniu uczestniczą przedstawiciele instytucji publicznych, samorządów terytorialnych, sektora finansowego, organizacji pozarządowych, szkół, uczelni i mediów. Ostatnia, piąta edycja odbyła się online w marcu 2021 roku pod hasłem „Edukacja finansowa potrzebna jak nigdy wcześniej – rok doświadczeń, lata wyzwań”. Organizatorami kongresu są Fundacja Warszawski Instytut Bankowości i Fundacja GPW.

Więcej informacji: www.kef.edu.pl

Więcej informacji na temat projektów Fundacji GPW można znaleźć pod adresem: www.gpw.pl/fundacja-gpw

Projekty edukacyjne partnerów Fundacji GPW

W edukacji finansowej, podobnie jak w wielu innych dziedzinach, niezwykle ważna jest synergia. Dlatego tworząc własne projekty i wydarzenia, Fundacja GPW nawiązuje liczne partnerstwa z innymi organizacjami zajmującymi się zagadnieniami z obszaru ekonomii, finansów, przedsiębiorczości czy rynku kapitałowego.

Podczas Dnia Edukacji Finansowej na platformie z transmisją online dostępna była także obszerna lista projektów organizowanych przez patronów i partnerów wydarzenia. Poniżej znajdują się krótkie informacje o prowadzonych przez nich działaniach.

MINISTERSTWO FINANSÓW

FINANSOAKTYWNI to ogólnopolski program edukacyjny organizowany przez Ministerstwo Finansów od siedmiu lat. Misja edukacyjna programu zmienia się co roku, a jego ogólnym celem jest kształtowanie świadomości i wiedzy podatkowej uczniów (np. na temat potrzeby płacenia podatków) oraz uświadomienie im znaczenia budżetu i sposobu, w jaki można decydować o wydatkach w swojej okolicy. Program został zaprojektowany z myślą o nastolatkach, którzy dopiero rozpoczynają przygodę ze światem finansów np. poprzez dysponowanie własnym budżetem i podejmowanie pierwszych decyzji w tym zakresie. Prosty język i atrakcyjna forma materiałów pozwala uczniom poznać zagadnienia podatkowe i finansowe w zabawny i angażujący sposób, a nauczycielom ułatwia realizację podstawy programowej. Bezpłatny zestaw edukacyjny dla uczestników zawiera gotowy pakiet materiałów do przeprowadzenia lekcji online i może być wykorzystany wielokrotnie w różnych klasach.

Więcej informacji: www.finansoaktywni.pl

TAXEDU (od angielskich słów *tax* – podatek i *education* – edukacja) to internetowa platforma edukacyjna prowadzona przez Ministerstwo Finansów, skierowana do osób w wieku 9–25 lat i wszystkich zainteresowanych edukacją podatkową. TAXEDU pomaga zrozumieć, czym są podatki, oraz wyjaśnia, w jaki sposób wpływają one na nasze życie i budują przyszłość. Celem TAXEDU jest także ograniczenie negatywnych zjawisk, takich jak unikanie opodatkowania czy oszustwa podatkowe, oraz informowanie o usługach i dobrach, które są finansowane z podatków (np. edukacja, opieka zdrowotna czy bezpieczeństwo). Portal TAXEDU skierowany jest także do pedagogów. W zakładce „Strefa dla nauczyciela” znajdują się materiały potrzebne do przeprowadzenia lekcji (np. scenariusze) oraz przydatne wskazówki i techniki nauczania. Język używany w projekcie jest prosty i przystępny, a materiały mają atrakcyjną formę gier, e-learningów i microlearningów, co pozwala uczniom poznawać podatki w zabawny i angażujący sposób, a nauczycielom ułatwia realizację podstawy programowej.

Więcej informacji: www.europa.eu/taxedu

Ministerstwo Finansów udostępnia także regularnie aktualizowaną listę projektów edukacyjnych z zakresu finansów i ekonomii prowadzonych przez powołane do tego organizacje i instytucje. Baza projektów dostępna jest pod adresem:

www.gov.pl/web/finanse/baza-materialow-i-projektow-edukacyjnych

URZĄD KOMISJI NADZORU FINANSOWEGO

WORLD INVESTOR WEEK (Światowy Tydzień Inwestora, WIW) jest rozpoczętą w 2017 roku globalną kampanią Międzynarodowej Organizacji Komisji Papierów Wartościowych (IOSCO) na rzecz zwiększania świadomości na temat roli edukacji oraz ochrony inwestorów na rynku finansowym. Kampania ma na celu promowanie inicjatyw podejmowanych w tym obszarze przez krajowe instytucje nadzorujące i regulujące rynki papierów wartościowych. Podczas Światowego Tygodnia Inwestora, który organizowany jest co roku w pierwszych dniach października, instytucje zrzeszone w IOSCO oraz ich partnerzy przeprowadzają równoległe na sześciu kontynentach szereg inicjatyw edukacyjnych adresowanych do przyszłych i obecnych inwestorów. Przybierają one formę m.in. warsztatów, konferencji, kampanii informacyjno-edukacyjnych, a także konkursów na projekty z obszaru edukacji inwestorów. World Investor Week stwarza okazję do nawiązania współpracy pomiędzy członkami IOSCO, ale także zachęca do współdziałania z innymi instytucjami w obszarze edukacji finansowej i ochrony praw inwestorów na gruncie krajowym. Funkcję koordynatora kampanii w Polsce pełni Urząd Komisji Nadzoru Finansowego (UKNF).

Więcej informacji:

[WIW w Polsce](#)

[WIW na świecie](#)

URZĄD OCHRONY KONKURENCJI I KONSUMENTÓW

PORTAL KONSUMENT.EDU.PL to darmowe, interaktywne narzędzie uczące bezpiecznych zachowań i nawyków w Internecie. Strona przypomina portal społecznościowy, na którym wśród „normalnych” postów znajdują się „pułapki”. Pokazują one mechanizmy wielu oszustw: zakupowych, finansowych czy polegających na wyłudzeniu tożsamości. Zastosowane metody pozwalają uczyć się poprzez doświadczenia zdobywane w bezpiecznej przestrzeni – żadne z podawanych przez użytkowników danych nie są bowiem zapisywane ani archiwizowane. Portal powstał z myślą o edukatorach – zawiera specjalne menu z 10 scenariuszami zajęć opracowanymi przez ekspertów. Lekcje z symulatorem wpisują się w podstawę programową szkół ponadpodstawowych oraz starszych klas podstawowych. Można go wykorzystać m.in.

podczas zajęć z przedsiębiorczości, informatyki i wiedzy o społeczeństwie lub w trakcie godzin wychowawczych czy specjalnych kursów poświęconych tej tematyce.

Więcej informacji: www.uokik.gov.pl/portal_konsument_edu_pl.php

Adres portalu: www.konsument.edu.pl

IZBA ZARZĄDZAJĄCYCH FUNDUSZAMI I AKTYWAMI

E-LEARNING IZFiA to jedyny na rynku wyczerpujący i całkowicie bezpłatny kurs na temat zasad funkcjonowania funduszy inwestycyjnych. Obejmuje obszerne pole zagadnień i może posłużyć do podnoszenia kompetencji inwestorom, pracownikom sieci sprzedaży i studentom, a także wszystkim innym osobom zainteresowanym tematyką funduszy inwestycyjnych. Kurs systematyzuje zasadniczą wiedzę i pojęcia związane z funduszami i inwestowaniem, a po jego ukończeniu uczestnik może pobrać elektroniczny certyfikat.

Więcej informacji: <https://e-learning.izfa.pl>

Izba Zarządzających Funduszami i Aktywami prowadzi również **SPECJALISTYCZNE SZKOLENIA ONLINE** – kursy, seminaria i warsztaty dla osób związanych zawodowo z rynkiem finansowym, w szczególności z zarządzaniem aktywami finansowymi klientów. Podczas szkoleń poruszane są bieżące tematy wynikające z nowych regulacji i ustawodawstwa zarówno na poziomie krajowym, jak i europejskim. IZFiA wydaje uczestnikom szkoleń certyfikaty potwierdzające zakres zdobywanej wiedzy.

Więcej informacji: www.izfa.pl/training/szkolenia-izfia

CFA SOCIETY POLAND

CFA INSTITUTE RESEARCH CHALLENGE to konkurs mający na celu rozwinięcie u studentów umiejętności analizy i wyceny spółek, a także umiejętności prezentacji swoich wyników. CFA Society Poland zaprasza do współpracy przy konkursie lokalne uczelnie, które wyłaniają zespoły liczące od 3 do 5 osób (maksymalnie dwa zespoły z jednej placówki) – każdy ma swojego opiekuna (Faculty Advisor) z uczelni. Drużyny pod opieką mentora (Industry Mentor) prowadzą analizę finansową oraz sporządzają raport spółki akcyjnej wybranej w danym roku przez CFA Society Poland. Raport oceniany jest przez grono profesjonalistów, a następnie przedstawiany ekspertom z branży – wyłaniają oni ekipę, która będzie reprezentować kraj na etapie europejskim. Zwycięska drużyna z Europy przechodzi do finału światowego. Udział w konkursie daje możliwość zdobycia cennego doświadczenia oraz sprawdzenia się w roli analityka. To także doskonały sposób na wzbogacenie CV dzięki współpracy z profesjonalistami w trakcie przygotowania projektu oraz okazja, by zaprezentować swoje umiejętności przed autorytetami w dziedzinie finansów.

Więcej informacji: www.researchchallenge.pl

PFR PORTAL PPK

SZKOLENIA NA TEMAT PRACOWNICZYCH PLANÓW KAPITAŁOWYCH (PPK)

PFR Portal PPK prowadzi działania informacyjno-edukacyjne na temat PPK dla pracodawców, pracowników, a także działów kadr i płac oraz osób odpowiedzialnych za wdrażanie PPK w małych firmach i jednostkach sektora finansów publicznych. Szkolenia odbywają się kilkanaście razy w tygodniu, a udział w nich jest bezpłatny.

Szkolenia dla pracowników

Szkolenia dla pracowników i osób rozważających udział w Pracowniczych Planach Kapitałowych przybliżają zasady programu w podziale na tematy: jak zostać uczestnikiem PPK; jak skorzystać ze zgromadzonych oszczędności, by uniknąć pomniejszeń; co dzieje się z pieniędzmi przy zmianie pracy; jak dokonać wpłaty dodatkowej; jak obniżyć wpłatę podstawową; w jaki sposób można wykorzystać środki na wkład własny przy kredycie hipotecznym lub w razie choroby. Uczestnicy mogą poznać funkcjonalności rachunków PPK, w tym proces logowania, możliwości wypłaty i zwrotu środków, ustanawianie osób uposażonych oraz dostępne opcje dokonywania zmian dotyczących indywidualnych wyborów uczestnika PPK. Po części teoretycznej eksperci PPK odpowiadają na pytania uczestników szkolenia.

Szkolenia dla pracodawców, działów kadr i płac

Podczas szkoleń i webinarów uczestnicy poznają założenia Pracowniczych Planów Kapitałowych istotne z punktu widzenia obsługi księgowej i kadrowej. Eksperti omawiają konkretne przypadki i zagadnienia dotyczące wdrożenia programu, przeprowadzania akcji informacyjnej, naliczania i rozliczania wpłat, obowiązków instytucji finansowych, obliczania okresów zatrudnienia oraz wiele innych. To solidna dawka wiedzy prezentowanej w przystępnej i interesującej formie, z możliwością konsultacji z prowadzącym, który na bieżąco odpowiada na pytania uczestników.

Więcej informacji: www.mojepk.pl/szkolenia

FUNDACJA WARSZAWSKI INSTYTUT BANKOWOŚCI

BANKOWCY DLA EDUKACJI to realizowany od 2016 roku program pozaformalnej edukacji finansowej i jeden z największych tego rodzaju projektów w Europie. Skierowany jest do uczniów, studentów oraz osób aktywnych zawodowo i powstaje dzięki strategicznemu wsparciu kluczowych partnerów – banków państwowych i prywatnych oraz Związku Banków Polskich i instytucji infrastruktury bankowej, z Biurem Informacji Kredytowej S.A. i Krajową Izbą Rozliczeniową S.A. oraz ich akcjonariuszami na czele. Celem programu jest upowszechnianie wiedzy ekonomicznej, edukowanie w zakresie bezpiecznego korzystania z narzędzi gospodarki elektronicznej i promowanie cyberbezpiecznych postaw, działanie na rzecz eliminacji zjawiska wykluczenia finansowego, a także wspieranie pozytywnego wizerunku sektora finansowego w Polsce.

Więcej informacji: www.bde.wib.org.pl

BANKOWCY DLA EDUKACJI DZIECI I MŁODZIEŻY – BAKCYL to projekt edukacyjny, którego celem jest podnoszenie poziomu wiedzy dzieci i młodzieży o finansach oraz bezpieczeństwie w cyberprzestrzeni, a także inspirowanie świadomych działań i budowanie właściwych postaw w zakresie przedsiębiorczości. Jest filarem jednego z największych programów pozaformalnej edukacji finansowej w Europie – „Bankowcy dla Edukacji”. Projekt, skierowany do szkół, uczniów i nauczycieli, realizowany jest przez sektor bankowy we współpracy z samorządami. O jego atrakcyjności decydują różne formy działań: lekcje, spotkania inspiacyjne i warsztaty z ekspertami, konkursy oraz rozmaite projekty towarzyszące. BAKCYL opiera się na zaangażowaniu pracowników banków, którzy występują tu w roli wolontariuszy.

Więcej informacji: www.bakcyl.wib.org.pl

BEZPIECZEŃSTWO W CYBERPRZESTRZENI to zainaugurowany w 2017 roku projekt, w którym uczestniczą banki, fundacje, sklepy internetowe, firmy IT, agenci rozliczeniowi oraz wydawcy kart płatniczych. Jego celem jest edukowanie Polaków w zakresie umiejętnego i bezpiecznego korzystania z nowoczesnych narzędzi cyfrowych, w tym z bankowości elektronicznej. Działania w ramach projektu mają służyć podnoszeniu poziomu wiedzy na temat cyberzagrożeń i kształtowaniu właściwych postaw w dziedzinie cyberbezpieczeństwa, a także popularyzacji gospodarki elektronicznej.

Więcej informacji: www.cyber.wib.edu.pl

CENTRUM PRAWA BANKOWEGO I INFORMACJI

NOWOCZESNE ZARZĄDZANIE BIZNESEM to realizowany od 2009 roku na ponad 130 polskich uczelniach program edukacji ekonomicznej skierowany do studentów i pracowników naukowych. Powstał z inicjatywy Związku Banków Polskich i Biura Informacji Kredytowej, przy wsparciu i zaangażowaniu Krajowej Izby Rozliczeniowej, i pozostaje jednym z największych przedsięwzięć tego rodzaju. Realizowany jest w przeświadczeniu, że połączenie doświadczeń dydaktycznych i naukowych z wiedzą praktyczną pozwoli lepiej przygotować odbiorców do wykorzystania zdobytej wiedzy w przyszłej pracy zawodowej. Misją programu jest podnoszenie poziomu wiedzy o budowaniu wiarygodności finansowej, zarządzaniu ryzykiem w biznesie i życiu osobistym, o rynku finansowym, przedsiębiorczości oraz zarządzaniu poprzez rozwijanie współpracy podmiotów biznesowych ze szkołami wyższymi.

Więcej informacji: www.nzb.pl

PKN ORLEN

ORLEN W PORTFELU to pierwszy w Polsce długoterminowy program skierowany do inwestorów indywidualnych. Inicjatywa ta powstała pod koniec 2018 roku, obecnie liczy ponad 13 tysięcy uczestników i przewiduje wiele korzyści dla akcjonariuszy, m.in. rabaty na wybrane paliwa oraz na produkty z oferty pozapaliwowej dostępnej na stacjach koncernu. Program ORLEN W PORTFELU ma charakter przede wszystkim edukacyjny. Jego celem jest pogłębianie wiedzy Polaków na temat funkcjonowania rynku kapitałowego, zasad działania dostępnych instrumentów finansowych, podstawowych metod zarządzania portfelem inwestycyjnym oraz zarządzania ryzykiem. Dzięki temu akcjonariusze otrzymują wiedzę niezbędną do podejmowania świadomych decyzji inwestycyjnych.

Więcej informacji: www.orklenwportfelu.pl

Polacy wobec finansów

Wiedza finansowa pozwala podejmować racjonalne decyzje ekonomiczne.
Bez edukacji finansowej nie byłoby możliwe osiągnięcie wzrostu
oszczędności i rozwoju przedsiębiorstw

Obraz wiedzy ekonomicznej Polaków odzwierciedlają wyniki badania przeprowadzonego przez CBM Indicator na zlecenie Warszawskiego Instytutu Bankowości oraz Fundacji GPW w dniach 22.02–8.03.2021 roku na losowej próbie 500 osób. Celem badania była ocena aktualnych kompetencji i preferencji Polaków dotyczących finansów w porównaniu z latami 2020 i 2019, a wyniki zawarto w raporcie „Poziom Wiedzy Finansowej Polaków 2021 – edycja III”. Dane te można z dużym prawdopodobieństwem traktować jako miarodajne dla polskiego społeczeństwa ogółem.

Jak wynika z raportu, poziom wiedzy finansowej Polaków jest stosunkowo niski – tylko 12% oceniało ją jako dużą lub bardzo dużą. Rok wcześniej uzyskano podobny wynik. Przeciętną wiedzę deklaruje 38% badanych, a małą około połowa ankietowanych.

Dla trzech na pięciu Polaków źródłem wiedzy o finansach jest Internet. Od banków i innych instytucji sektora finansowego czerpie informacje 54% ankietowanych. Duże znaczenie w dostarczaniu wiedzy finansowej odgrywają również media, którym ufa połowa z 500 badanych. Z wiedzy dostarczanej przez instytucje publiczne i uczelnie korzysta co trzeci Polak.

Pandemia Covid-19 sprawiła, że miliony Polaków część swojego życia przeniosły do sieci. Praca zdalna, bankowość elektroniczna, zakupy online i edukacja przez Internet stały się powszechne. Tymczasem raport z 2021 roku pokazuje, że 58% Polaków nie posiada wiedzy w zakresie cyberbezpieczeństwa. Wprawdzie jest to o 7 punktów procentowych mniej niż 2 lata temu, ale taki wynik wciąż jest wysoce niezadowolający, ataki hakerskie stają się bowiem coraz bardziej wyrafinowane. Dlatego za rosnącą aktywnością w sieci musi nadążać edukacja cyfrowa.

Niedostatek wiedzy w zakresie inwestowania deklaruje 37% Polaków, a w zakresie finansów publicznych – 36%. Co czwarty Polak odczuwa brak wiedzy w zakresie przedsiębiorczości, a 23% w zakresie kredytów, pożyczek i płatności bezgotówkowych. Od 2019 roku znacząco poprawił się za to stan wiedzy o systemie podatkowym: w 2021 roku do niedoborów w tym obszarze przyznało się 18% respondentów, a dwa lata wcześniej 28%.

Czy Polacy czytają umowy zawierane z instytucjami finansowymi? Dwóch na pięciu respondentów odpowiedziało, że czytają je bardzo dokładnie, a w razie problemów z ich zrozumieniem konsultują wątpliwości. Natomiast 35% Polaków stara się czytać umowy uważnie, choć nie zawsze rozumie wszystkie zapisy. Tylko niewielu klientów instytucji finansowych podpisuje dokumenty bez czytania i analizy, co może narazić ich na rozczarowanie.

Aby pozyskać wiedzę o finansach, 60% ankietowanych preferuje spotkania bezpośrednie (stacjonarne), w szczególności lekcje i wykłady. Cykle artykułów w prasie lub Internecie stanowią źródło wiedzy dla 43% badanych, a filmy edukacyjne oraz inne materiały wideo wybrało 40% respondentów.

Kluczową rolę w edukacji finansowej powinna odgrywać szkoła – uważa obecnie 77% respondentów, co oznacza wzrost o 11 punktów procentowych wobec 2020 roku. Blisko połowa Polaków jako kluczową w tym obszarze postrzega rolę rodziny, mediów, pracowników sektora finansowego czy instytucji publicznych takich jak Narodowy Bank Polski (NBP), Komisja Nadzoru Finansowego (KNF), Ministerstwo Finansów (MF), czy Bankowy Fundusz Gwarancyjny (BFG).

Edukacja finansowa powinna rozpoczynać się w szkole podstawowej – w 2021 roku stwierdziło tak 60% respondentów, a 25% uważa, że w szkole średniej. Oznacza to istotną zmianę myślenia w porównaniu z poprzednim rokiem, kiedy za szkołą podstawową opowiadało się 24% ankietowanych, a za średnią – 31%. Wprowadzenie edukacji finansowej w przedszkolu uważa się za przedwczesne, a na studiach – za zbyt późne. Rośnie świadomość potrzeby krzewienia wiedzy finansowej wśród młodych ludzi; świadczy o tym fakt, że w 2021 roku zmniejszył się (z 8% do 3%) odsetek osób uważających prowadzenie w szkołach obowiązkowej edukacji z zakresu wiedzy finansowej za niepotrzebne.

Pandemia Covid-19 wpłynęła na chęć podnoszenia poziomu wiedzy z dziedziny ekonomii, finansów i funkcjonowania gospodarki u 57% badanych. Za doształcaniem w obszarze cyberbezpieczeństwa i korzystania z bankowości elektronicznej opowiedziało się 53% respondentów. Co czwarty badany był odmiennego zdania.

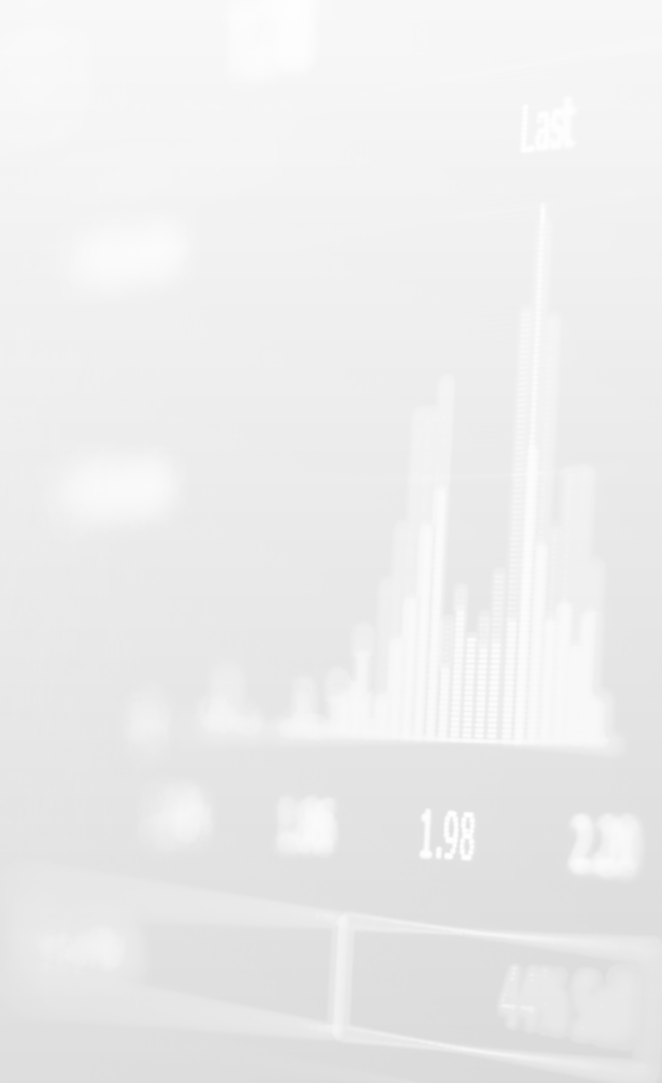
Raczej dużą wiedzę o giełdzie posiada zaledwie 4% Polaków, a przeciętną – 13%. Do całkowitego braku wiedzy przyznaje się 26% respondentów. Łącznie aż 82% badanych nie posiada wiedzy w tym zakresie albo jest ona bardzo mała. Najbardziej znanym instrumentem finansowym są akcje, wiedzę na ich temat posiada bowiem aż 88% respondentów. O obligacjach wie 65% Polaków, znajomość instrumentów pochodnych jest natomiast znacznie niższa. 77% ankietowanych nie ma zamiaru samodzielnie inwestować na giełdzie, a zaledwie 7% powierzyłoby pieniądze funduszom inwestycyjnym. Stosunkowo wysoki odsetek respondentów (62%) obawia się inwestować na Giełdzie Papierów Wartościowych z powodu braku wystarczającej wiedzy; 37% Polaków boi się strat, a 36% nie posiada odpowiedniego kapitału. Do awersji wobec ryzyka przyznaje się 32% respondentów. Jedynie 8% respondentów nie ma obaw związanych z inwestowaniem.

Spośród sposobów długookresowego oszczędzania na emeryturę najbardziej znane są Pracownicze Plany Kapitałowe (PPK) – wiedzę o nich deklaruje 89% respondentów. Na drugim miejscu wymieniane są Indywidualne Konta Emerytalne (IKE) – 71%. Najwięcej ankietowanych oszczędza na emeryturę, lokując oszczędności w IKE – 38%, a co czwarty Polak przystąpił do PPK.

Według raportu Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) z 2020 roku Polacy znajdują się na 8. miejscu wśród 26 badanych krajów pod względem kompetencji finanso-

wych. W 2016 roku zajęliśmy ostatnie miejsce w tym rankingu. To oznacza, że nasza świadomość finansowa rośnie, ale nie obejmuje obszarów długofalowego oszczędzania. Istniejąca bariera w społeczeństwie jest jednym z najważniejszych wyzwań stojących szczególnie przed instytucjami, które odpowiadają za regulacje i nadzór. Niski stan wiedzy na temat finansów potwierdzają również wyniki badań NBP. Wielu z nas nie zdaje sobie na przykład sprawy, jak wzrosną raty ich kredytów, kiedy podwyższone zostaną stopy procentowe.

Polacy nie należą do narodów oszczędnych, ale też wielu nie ma z czego oszczędzać. Wynagrodzenia należą w naszym kraju do najniższych w Unii Europejskiej. W badaniu pt. „Badanie wiedzy, postaw wobec inwestowania oraz funduszy inwestycyjnych” przeprowadzonym przez firmę Rynek i Opinia na zlecenie IZFiA połowa respondentów odpowiedziała, że oszczędza regularnie, a 9% w ogóle nie oszczędza i nie zamierza tego robić w przyszłości. Tylko 21% ankietowanych odkłada na emeryturę, a 42% na wyjazdy i podróże. Natomiast 20% Polaków inwestuje wolne środki, a 30% nie inwestuje ani nie zamierza tego robić. Ankietowani wskazali na bariery inwestowania – dla 47% badanych przeszkodą jest brak wolnych środków, obawy co do ryzyka sygnalizuje 27% respondentów, a 25% nie ma odpowiedniej wiedzy. W grupie osób, które inwestują, mężczyźni stanowią 56%. Tendencja do inwestowania rośnie wraz z wiekiem. W grupie 18–24 lata inwestuje 10% Polaków, a w grupie 45–65 lat już 45%.

Edukacja finansowa dzieci i młodzieży

Edukacja finansowa stanowi ważny obszar socjalizacji dzieci i młodzieży.
Warto zadbać, by młodzi ludzie wchodzący w świat finansów umieli się
w nim odnaleźć, bo ich przyszłe decyzje w tych sprawach będą wpływać
także na nas

Młodzi na rynku finansowym

Edukacja ekonomiczna powinna być ważnym elementem kształcenia młodych ludzi. Można rozpocząć ją już w przedszkolu z wykorzystaniem gier i zabaw i kontynuować na dalszych etapach kształcenia, stosując formy i narzędzia adekwatne do wieku i możliwości odbiorców.

Dzieci powinny wiedzieć, że pieniądź nie powstaje z niczego, lecz zwykle jest efektem ciężkiej pracy. Choć bankomat może im się kojarzyć ze źródłem pieniędzy, muszą zrozumieć, że jest on tylko narzędziem, a kwota, którą możemy z niego pobrać, czy też suma, jaką dysponujemy podczas zakupów, nie jest nieskończona.

Dziś świat cyfrowy jest dla młodzieży środowiskiem absolutnie naturalnym. Dziecko uczone o pieniądzu elektronicznym w przedszkolu, a następnie w szkole nie będzie miało obaw przed korzystaniem z nowoczesnych instrumentów płatniczych i technologii. Jednak to rodzice jako pierwsi powinni wprowadzić dzieci w świat finansów. Warto pokazywać dziecku, jak na co dzień korzystać z pieniędzy oraz jak planować swoje oszczędności i wydatki.

Należy także rozwijać u młodych ludzi umiejętność radzenia sobie z wywieraną przez otoczenie, rówieśników czy media presją skierowaną na nadmierną konsumpcję – warto, by umieli podejmować świadome decyzje oparte na racjonalnych przesłankach. Kształcenie dzieci w tym obszarze także jest niezbędne, aby nie zostały wykluczone z nowoczesnego systemu finansowego i nie padły ofiarą oszustów działających na rynku finansowym. Młodzi ludzie są szczególnie narażeni na manipulacje i nieuczciwe praktyki rynkowe. Łatwo przychodzi im wydawanie pieniędzy poza kontrolą osób dorosłych, np. w świecie gamingu czy na wirtualne aktywa. Im szybciej zostaną włączeni w edukację konsumencką, tym większa szansa, że uda im się uniknąć dotkliwych problemów ekonomicznych w dalszym życiu.

Socjalizacja ekonomiczna w rodzinie

Słynne polskie przysłowie: „Czym skorupka za młodu nasiąknie...” zdecydowanie odnosi się także do kwestii edukacji finansowej. To rodzina jest pierwszym środowiskiem, w którym dziecko kształtuje swoje wyobrażenia o roli pieniądza poprzez obserwację i naśladowanie rodziców.

W naszym społeczeństwie panuje wiele mitów dotyczących edukacji ekonomicznej dzieci i młodzieży. Uważa się na przykład, że kilkuletnie dziecko jest za małe na taką wiedzę, i wierzy się, że później nauczy je tego szkoła albo że samo odczuje potrzebę edukacji, więc samodzielnie po nią sięgnie. Rodzice zasłaniają się również brakiem czasu lub niedostatkiem

wiedzy. Niestety, jeżeli rodzina nie zapewni dziecku właściwej edukacji, a tematy związane z finansami nie będą prezentowane w szkole, to młodzi ludzie i tak zdobędą wiedzę z innych, być może niezawerifikowanych źródeł – istnieje ryzyko, że będą one wprowadzać ich w błąd. Warto więc nie pozbawiać się samemu wpływu i kontroli nad tym, czego w zakresie edukacji finansowej nauczy się nasze dziecko albo podopieczny.

Edukacja zaczyna się od naśladowania. Postawa rodziców będzie w pewnym stopniu determinowała zachowania dziecka. Jeżeli opiekunowie nie oszczędzają i nie potrafią zarządzać finansami osobistymi, to istnieje prawdopodobieństwo, że ich dzieci będą miały podobny problem. Mówiąc o pieniądzu, dostosujmy przekaz do wieku dziecka – opowiadajmy bez zbędnych emocji, nie czyniąc z nich tematu tabu. Przedstawmy je jako instrument, który ułatwia ludziom życie, pozwala planować budżet oraz dokonywać wymiany ekonomicznej, a także pokazuje, ile zarabiamy i wydajemy. Nie powinniśmy natomiast mówić dziecku, że pieniądze stanowią o wartości człowieka – to niezbędne do tego, by umiało w przyszłości właściwie oceniać i traktować samego siebie i innych ludzi.

Dziecko może uczyć się o finansach już w wieku przedszkolnym – wtedy zresztą samo zwykle zaczyna pytać rodziców o pieniądze. Przy przekazywaniu wiedzy ekonomicznej maluchom należy wykorzystywać samoistnie nadarzające się codzienne okazje, jak zakupy, płacenie rachunków, wypłata w bankomacie czy wizyta w banku. Należy nauczyć dzieci myśleć o tym, co kupują, oraz jakie mogą być skutki dokonywanych przez nie wyborów.

Narzędziem edukacji ekonomicznej jest także kieszonkowe, umożliwia ono bowiem dziecku bezpośredni kontakt z pieniędzmi, a przede wszystkim uczy rozporządzać ograniczonym budżetem w określonym czasie i oszczędzać. Rodzice powinni pamiętać, że choć przekazane w ten sposób pieniądze należą do dziecka, konieczne jest, aby interesowali się, na co przeznacza ono pieniądze. Warto umówić się z dzieckiem, co może, a czego nie może kupować za kieszonkowe, i jakie będą konsekwencje złamania ustalonych zasad. Zakaz może dotyczyć np. kupowania tzw. śmieciowego jedzenia. Wysokość kieszonkowego powinna zależeć od możliwości finansowych rodziny, ale musi również być uzależniona od potrzeb dziecka i jego wieku. Kieszonkowe nie powinno być ani zbyt niskie – aby dziecko nie odczuwało ciągłej presji związanej z niemożnością spełnienia swoich potrzeb, ani zbyt wysokie – aby nie mogło kupić wszystkiego, a zarazem uczyło się planować wydatki i oszczędzać. Młodsze dzieci odkładają często na konkretny zakup, dla nastolatków dodatkową motywacją do oszczędzania może być natomiast pragnienie niezależności.

Rodzice nie powinni nadmiernie kontrolować wydatków dziecka – powinno mieć możliwość samodzielnego podejmowania decyzji i ponoszenia ich konsekwencji. Dla dziecka cenną lekcją może być wydanie wszystkich pieniędzy np. na zabawkę, której nie może zwrócić do sklepu, a która nie spełni jego oczekiwań. Takie rozczarowanie może zaprocentować większą refleksją na temat wydawania zaoszczędzonych pieniędzy w przyszłości. Kluczowe

jest, by otwarcie rozmawiać z dzieckiem na temat wydatków i oszczędzania, przedstawiać mu własny punkt widzenia i ewentualne konsekwencje jego decyzji. Dopóki jednak pomysł nie łamie ustalonych zasad dotyczących tego, co wolno mu kupować, dziecko powinno samo móc podjąć ostateczną decyzję.

Ważnym obszarem edukacji jest również zaszczepienie przez rodziców poczucia odpowiedzialności u młodego człowieka. Dotyczy to między innymi obowiązku, jaki powstaje przy pożyczaniu pieniędzy. Dziecko musi pamiętać, aby regulować swoje zobowiązania w terminie.

W naszym społeczeństwie młodsze dzieci zwykle nie mają możliwości zarabiania. Nie powinniśmy im jednak płacić za pracę, którą wszyscy wykonujemy w domu. Nastolatki mogą dorobić sobie do kieszonkowego, ale podczas prac, które nie są ich codziennymi obowiązkami.

Nie tylko przekazywanie wiedzy jest istotne – pracę nad edukacją ekonomiczną dzieci należy zacząć od siebie. Problemy rodziców na tym polu wynikają z braku wiedzy, niespójności między werbalnym a niewerbalnym przekazem informacji, różnic między przekazem werbalnym a zachowaniem, a także z wykorzystywania pieniędzy jako narzędzia wpływu na zachowania dziecka (poprzez ich dawanie lub odbieranie).

Zadanie dla szkoły

Chociaż to rodzice powinni zrobić pierwszy krok, aby nauczyć dzieci myśleć o tym, co kupują oraz jakie są konsekwencje ich decyzji konsumenckich, nie można pominąć roli szkoły w kształtowaniu postaw młodych ludzi i przekazywaniu im wiedzy z zakresu edukacji finansowej.

Dedykowany edukacji finansowej przedmiot „postawy przedsiębiorczości” pojawia się w ścieżce edukacji dopiero w szkole ponadpodstawowej, a liczba godzin, które nauczyciel może poświęcić uczniom, jest zdaniem wielu pedagogów zbyt mała. Z uwagi na te ograniczenia na lekcjach często kładzie się duży nacisk na definicje, zbyt mały zaś na praktykę i kształcenie umiejętności, a niektóre zagadnienia w ogóle się pomija.

Tymczasem świat, który nas otacza, a zatem także zagadnienia związane z edukacją finansową, podlega ciągłym zmianom. Istotne jest wobec tego bieżące aktualizowanie podstawy programowej – nie może ona być anachroniczna, powinna nadążać za dynamicznym rozwojem branży finansowej, wprowadzaniem innowacyjnych usług i technologii. Może się bowiem okazać, że to, czego dzieci nauczą się w szkole, nie będzie przystawało do tego, co wydarzy się na rynku za kilka lat. Dlatego kluczowe jest uczenie młodych ludzi świadomego

podejmowania decyzji i rozważania różnych opcji, tak aby mogli je wykorzystać w praktyce bez względu na realia, w jakich przyjdzie im wejść w dorosłe życie.

Warto także zaznaczyć, że edukacja finansowa może odbywać się również na wielu innych zajęciach szkolnych, takich jak np. matematyka, geografia, wiedza o społeczeństwie, a nawet historia, albo podczas tzw. godzin wychowawczych. Dobrą okazją do pogłębiania wiedzy i umiejętności z tego zakresu są też godziny poświęcane na doradztwo zawodowe.

Ważne, aby przy uczeniu młodych ludzi ekonomii nie zapominać o konkretnych celach edukacyjnych – forma nie może stać się ważniejsza od treści. Żadna, nawet najbardziej wyszukana metoda nauki nie przyniesie rezultatów bez zaangażowania kompetentnego nauczyciela, który przeprowadzi przez nią ucznia.

Zgłaszaną przez kadrę pedagogiczną potrzebę aktualizowania wiedzy oraz poznawania nowych metod pomagających aktywizować uczniów i pokazywać im zagadnienia z zakresu edukacji finansowej w praktyce mogą zaspokoić różnorodne projekty edukacyjne, które opisujemy w I rozdziale niniejszej broszury.

Finanse gospodarstw domowych

Planowanie finansowe

Planowanie finansowe pozwala racjonalnie gospodarować zasobami, jakimi dysponuje gospodarstwo domowe, by realizować zakładane cele życiowe. W tym procesie wykorzystuje się różne obszary wiedzy.

Najważniejsze cele w gospodarstwie domowym dotyczą realizacji potrzeb egzystencjalnych i rozwoju członków rodziny. W pierwszej kolejności powinniśmy zaspokoić potrzeby mieszkaniowe, zapewnić godziwy standard życia, wychować i wykształcić dzieci oraz ułatwić im start w dorosłe życie. Należy też wcześniej pomyśleć o gromadzeniu oszczędności na emeryturę. Celem planowania może być również prowadzenie działalności gospodarczej, zostanie rentierem, zakup samochodu albo wyjazd na wymarzone wakacje.

Do osiągnięcia celów, jakie stawia sobie gospodarstwo domowe, niezbędne jest planowanie, które pozwala efektywnie wykorzystać posiadane środki pieniężne i pokazuje obraz sytuacji finansowej danego gospodarstwa. Jest to proces ciągły i długotrwały, a jego wdrożenie może zwiększyć efektywność zarządzania osobistym kapitałem. Planowanie dotyczy dochodów, wydatków, inwestycji, pozyskiwania środków na ich realizację oraz optymalizacji i dopasowania struktury przepływów pieniężnych. Finansowanie polega na dobieraniu odpowiednich rozwiązań – jak zaciąganie kredytów – które pozwolą realizować założone cele.

Jeżeli w planie finansowym uwzględnione jest inwestowanie, to powinno być ono prowadzone w taki sposób, aby najefektywniej i bez nadmiernego ryzyka pomogło zrealizować plan. Decyzja o inwestowaniu winna być świadoma, dopasowana oraz zgodna z możliwościami gospodarstwa domowego i założonym celem.

W ramach zarządzania finansami osobistymi wyróżniamy m.in. budżetowanie, które ma pozwolić na planowanie przychodów i wydatków. Kolejnym obszarem planowania jest zarządzanie płynnością, tak aby pieniądze były dostępne dla członków gospodarstwa domowego wtedy, kiedy są faktycznie potrzebne. Z perspektywy bezpieczeństwa gospodarstwa domowego i jego członków ważne jest zarządzanie ryzykiem i przygotowanie się na skutki zdarzeń losowych. Ubezpieczenie życia, zdrowia i majątku chroni przed znacznym uszczerbkiem domowych finansów, jeżeli zaistniałyby nieprzewidziane trudne sytuacje.

W procesie planowania wykorzystuje się podstawową wiedzę ekonomiczną, finansową, prawną i psychologiczną oraz znajomość narzędzi matematycznych. W inwestowaniu kluczowe znaczenie ma umiejętność stosowania narzędzi obliczeniowych, analizy instrumentów finansowych oraz przewidywania skutków decyzji inwestycyjnych.

Umiejętność adaptacji do zmieniających się warunków otoczenia pomaga kształtować plan tak, aby był on elastyczny. Ograniczeniami w planowaniu mogą być np. brak odpowiedniej wiedzy, brak obiektywizmu w podejmowaniu decyzji, niekonsekwencja w realizacji zamierzeń, złożoność czynników i wydarzeń determinujących kształt oraz realizację planu, czas wymagany do precyzyjnej oceny sytuacji finansowej, a także niepewność związana z przyszłymi zdarzeniami.

Rozsądne pożyczanie

Zaciągnięcie kredytu oznacza zobowiązanie do jego bezwarunkowej spłaty. Taka decyzja powinna uwzględniać przyszłą sytuację osobistą pożyczkobiorcy.

Banki udzielają kredytów na podstawie prawa bankowego. Umowa zawiera cel kredytu, kwotę zobowiązania, oprocentowanie, termin spłaty, wysokość i terminy spłat poszczególnych rat, prowizje i zabezpieczenia. Pożyczek mogą udzielać banki, SKOK-i, firmy pożyczkowe, a także osoby fizyczne na podstawie prawa cywilnego.

Warunkiem otrzymania kredytu jest posiadanie zdolności kredytowej. Kryteria jej oceny ustala bank, co ma chronić interes banku i kredytobiorcy. Pod uwagę brane są dochody – ich źródła, wysokość i regularność. Z drugiej strony kredytobiorca powinien wykazać bieżące wydatki, do których należą koszty ponoszone na utrzymanie gospodarstwa domowego, raty kredytów i pożyczek, limity na kartach kredytowych i rachunkach oraz inne zobowiązania. Bank bada również historię kredytową potencjalnego kredytobiorcy, aby ocenić go pod kątem solidności w spłacie zobowiązań wobec innych banków. Bazę danych dotyczących tych kwestii prowadzi Biuro Informacji Kredytowej (BIK).

Osoba decydująca się na kredyt powinna dokładnie przeczytać umowę kredytową, tak aby zrozumieć warunki stawiane przez bank i poznać swoje prawa. Należy zwrócić uwagę na oprocentowanie i sposób jego naliczania, prowizje i ubezpieczenia. Te obciążenia składają się na całkowity koszt kredytu – Rzeczywistą Roczną Stopę Oprocentowania (RRSO).

Spłata kredytu może następować w ratach równych lub malejących, zawierających część kapitałową i odsetki. W przypadku rat równych w początkowej fazie spłacane są głównie odsetki, a część kapitałowa jest minimalna. Wraz ze spłatą rat wzrasta udział części kapitałowej, natomiast maleją odsetki.

W przypadku rat malejących rata kapitałowa jest stała i powiększa się o odsetki. W początkowym okresie spłaty wysokość rat jest wyższa niż w przypadku rat równych. Oznacza to, że przy tym wariantcie spłaty należy wykazać większą zdolność kredytową niż w przypadku

spłaty w ratach stałych. Suma odsetek spłacanych w ratach malejących jest niższa niż w przypadku kredytu spłacanego w ratach stałych.

Zaciągnięcie kredytu rodzi obowiązek wywiązania się z umowy zawartej z bankiem. Sytuacja kredytobiorcy może jednak ulec pogorszeniu z powodu czynników zewnętrznych, takich jak np. utrata pracy lub ciężka choroba.

W przypadku zaprzestania spłaty rat kredytowych bank może wypowiedzieć umowę kredytową, a także przejąć zabezpieczenia. Może również sprzedać dług firmie windykacyjnej, funduszowi sekurytyzacyjnemu lub komornikowi, co będzie generowało dodatkowe koszty.

W obliczu zagrożenia swej sytuacji kredytobiorcy podejmują różne działania, niestety nie zawsze racjonalne. Przykładem może być zaciągnięcie kolejnego kredytu na spłatę poprzedniego, co prowadzi do spirali zadłużenia.

Aby zapobiec podobnym problemom, należy jak najszybciej podjąć negocjacje z bankiem w sprawie restrukturyzacji spłaty zadłużenia na korzystniejszych warunkach, jak wydłużenie okresu spłaty, zmniejszenie oprocentowania, wakacje lub karencja w spłacie rat.

Wakacje kredytowe to okres, kiedy kredytobiorca nie spłaca całości raty. W przypadku karencji spłacane są tylko odsetki. Oba rozwiązania spowodują podwyższenie rat w przyszłości lub wydłużenie okresu spłaty – w efekcie wzrośnie zatem koszt kredytu.

W przypadku zaciągnięcia kilku zobowiązań bankowych warto dokonać ich konsolidacji w jeden kredyt. Wówczas bank konsolidujący przejmuje wszystkie zobowiązania i zawierana jest nowa umowa kredytowa.

Inwestowanie na giełdzie

„Giełda pełna jest ludzi, którzy znają cenę wszystkiego, ale nie znają wartości niczego” – powiedział słynny amerykański inwestor giełdowy Philip Fisher. Samo obserwowanie ceny nie daje rzetelnej informacji na temat tego, ile warta jest spółka

Instrumenty finansowe polskiego rynku

W 2018 roku agencja FTSE Russell przekwalifikowała Polskę z grupy rynków rozwijających się (Emerging Markets) do rozwiniętych (Developed Markets). Dzięki temu nasz kraj znalazł się wśród najbardziej rozwiniętych światowych rynków. Na polskiej giełdzie inwestorzy mogą inwestować w: akcje, obligacje, fundusze inwestycyjne, fundusze ETF, produkty strukturyzowane i instrumenty pochodne.

Akcje to bezterminowe papiery wartościowe stanowiące dowód udziału w kapitale zakładowym spółki akcyjnej. Nie przynoszą z góry określonych dochodów – te mogą się pojawić w trakcie ich posiadania (dywidendy, prawa poboru) i podczas zbycia akcji w postaci zysku stanowiącego różnicę między ceną sprzedaży i zakupu. Posiadacz akcji (akcjonariusz) jest współwłaścicielem spółki, co daje mu określone w kodeksie spółek handlowych prawa majątkowe i korporacyjne.

Prawa majątkowe dotyczą:

- udziału w podziale zysku (dywidenda);
- pierwszeństwa do objęcia akcji nowej emisji (prawo poboru);
- udziału w podziale majątku spółki w razie jej likwidacji;
- sprzedaży akcji.

Prawa korporacyjne dotyczą:

- udziału w Walnym Zgromadzeniu i głosowania przy podejmowaniu uchwał;
- zwołania Walnego Zgromadzenia;
- zgłaszania projektów uchwał na Walne Zgromadzenie;
- zaskarżania uchwał Walnego Zgromadzenia;
- wytoczenia powództwa przeciwko spółce;
- dostępu do informacji o spółce.

Na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie akcje notowane są na Głównym Rynku jako rynku regulowanym oraz na NewConnect, funkcjonującym w formule alternatywnego systemu obrotu.

Obligacje to dłużne papiery wartościowe, których emitent jest dłużnikiem posiadacza obligacji (obligatariusza) i zobowiązuje się wobec niego do świadczenia polegającego na wykupie obligacji oraz spełnienia dodatkowego świadczenia. Może ono mieć charakter pieniężny (wypłata odsetek lub dyskonto przy sprzedaży obligacji w przypadku obligacji zero-kuponowych) lub niepieniężny, np. prawo zamiany obligacji na akcje (obligacje zamienne).

Oprocentowanie obligacji może być stałe lub zmienne oparte o miarę ekonomiczną – WIBOR lub stopę inflacji.

Ze względu na rodzaj emitenta obligacje dzielimy na skarbowe i nieskarbowe. Obligacje skarbowe emituje reprezentowany przez Ministra Finansów Skarb Państwa RP w celu zaspokojenia potrzeb budżetowych. Podstawą emisji jest ustawa o finansach publicznych. Skarb Państwa odpowiada całym majątkiem za zobowiązania wynikające z obligacji. Agencja Fitch Ratings w sierpniu 2021 roku po raz kolejny oceniła wypłacalność Polski, pozostawiając rating na niezmiennym poziomie „A-” z perspektywą stabilną. Oznacza to, że nasz kraj pozostaje wiarygodnym partnerem dla inwestorów zagranicznych i posiada wysoką zdolność do wywiązywania się ze zobowiązań, wobec czego nabywanie polskich rządowych obligacji skarbowych należy do najbezpieczniejszych form inwestowania.

Obligacje nieskarbowe emitowane są na podstawie ustawy o obligacjach. Prawo do emisji takich papierów posiadają osoby prawne prowadzące działalność gospodarczą, spółki celowe, spółki komandytowo-akcyjne, jednostki samorządu terytorialnego i inne uprawnione podmioty. Obligacje mogą być całkowicie zabezpieczone, częściowo zabezpieczone lub niezabezpieczone. Inwestowanie w obligacje nieskarbowe jest bardziej zyskowne niż w przypadku obligacji Skarbu Państwa, wiąże się jednak z wyższym ryzykiem. Może się ono zmaterializować w przypadku niewypłacalności emitenta, spowodowanej pogorszeniem się jego sytuacji ekonomicznej lub upadłości. Najwyższym ryzykiem obarczone są inwestycje w obligacje niezabezpieczone.

Jeżeli obligacje skarbowe posiadają oprocentowanie rzędu 2–3%, solidne spółki płacą kupony rzędu 4–5%, a tymczasem emitent oferuje odsetki rzędu kilkunastu procent, to należy zastanowić się, czy lokowanie kapitału w ten papier nie jest obciążone nadmiernie wysokim ryzykiem. Emitent może borykać się z problemami finansowymi i próbować „chwycić oddech”, aby uratować firmę. Warto zadać sobie pytanie: czy mu się to uda?

Istotna jest też płynność, a ta zależy od emitenta i serii obligacji. Jeżeli zależy nam na płynności, to kupujemy obligacje notowane na rynku Catalyst lub takie, dla których prowadzony jest obrót pozagiełdowy. W przypadku obligacji nienotowanych na żadnym rynku ich zbycie przed terminem wykupu może być trudne lub nawet niemożliwe.

Fundusz inwestycyjny to instytucja zbiorowego inwestowania lokująca powierzone środki w celu osiągnięcia dochodu, który rozdziela wśród swoich uczestników. Fundusz tworzony jest przez Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych, które zarządza nim i reprezentuje go w stosunkach z osobami trzecimi.

Istnieją trzy kategorie funduszy: Fundusze Inwestycyjne Otwarte (FIO), Specjalistyczne Fundusze Inwestycyjne Otwarte (SFIO) oraz Fundusze Inwestycyjne Zamknięte (FIZ).

Fundusze inwestycyjne otwarte w każdym dniu roboczym zbywają i odkupują jednostki uczestnictwa, co zapewnia płynność inwestycji. Fundusze inwestycyjne zamknięte emitują i umarzają certyfikaty inwestycyjne w ustalonych terminach, płynność inwestycji jest więc mniejsza niż w przypadku funduszy otwartych.

Z inwestowaniem w fundusze łączy się ryzyko związane z rodzajem aktywów, w jakie inwestuje fundusz – czyli jego polityką inwestycyjną – oraz ryzyko płynności.

Przed podjęciem decyzji o inwestycji należy zapoznać się z dokumentem zawierającym kluczowe informacje dotyczące funduszu (ang. Key Information Document, czyli KID, lub Key Investor Information Dokument, KIID), w którym przedstawiona jest m.in. polityka inwestycyjna, pobierane prowizje i opłaty oraz dotychczasowe wyniki.

Na polskim rynku oferowane są również tytuły uczestnictwa funduszy zagranicznych. W tym przypadku zakres nadzoru Komisji Nadzoru Finansowego jest jednak ograniczony i dotyczy tylko prawidłowości nabywania i zbywania tych instrumentów. W pozostałych kwestiach nadzór sprawuje odpowiedni organ w kraju, gdzie fundusz jest zarejestrowany, np. Luksemburg.

ETF-y, czyli fundusze notowane na giełdzie (ang. Exchange Traded Fund) pozwalają na inwestowanie pasywne. Kupując tytuły uczestnictwa w ETF-ie opartym na indeksie giełdowym, inwestor otrzymuje odpowiednik portfela akcji wszystkich spółek wchodzących w skład tego indeksu. Zarządzający ETF-em replikuje indeks i nie dąży do jego pobicia. W tradycyjnym funduszu inwestycyjnym, zarządzanym aktywnie, zarządzający stara się pobić ustalony wskaźnik (benchmark). Inwestowanie w ETF-y ma wiele zalet, takich jak dywersyfikacja, przejrzystość, płynność, niskie koszty transakcji i udział w przychodach z dywidend.

Transakcje kupna i sprzedaży ETF-ów można zawierać na sesji giełdowej, składając zlecenie poprzez rachunek maklerski. Na świecie rośnie popularność tego rodzaju produktów – świadczy o tym coraz większy ich udział w obrotach giełd. W Stanach Zjednoczonych notowanych jest około 2,7 tys. ETF-ów.

Na GPW notowane są obecnie tytuły uczestnictwa 10 funduszy ETF, dla których emitentem jest Beta Securities (WIG20TR, WIG20short, WIG20lev, mWIG40TR, sWIG80TR, S&P500, NASDAQ i WIGTechTR) oraz Lyxor (DAX i S&P500).

Certyfikaty strukturyzowane lub ETP (ang. Exchange Traded Product) są instrumentami finansowymi, których cena uzależniona jest od wartości określonego wskaźnika rynkowego (instrumentu bazowego), którym może być indeks giełdowy, kurs akcji, cena surowca (np. ropa naftowa, złoto, srebro, gaz ziemny), produkt rolny (np. pszenica, kukurydza, kakao, kawa), kurs walut, poziom stóp procentowych itp. Koszyk produktu strukturyzowanego może zawierać różne aktywa.

Produkty strukturyzowane zapewniają pełną lub częściową ochronę zainwestowanego kapitału pod warunkiem utrzymania przez inwestora ustalonego czasu trwania inwestycji. Istnieją również produkty strukturyzowane z dźwignią bez ochrony kapitału. Stopa zwrotu z produktu strukturyzowanego oparta jest na z góry określonej formule. Inwestor uczestniczy w zysku, jeżeli zadziała określony mechanizm rynkowy, np. indeks giełdowy osiągnie ustalony poziom.

Certyfikaty z całkowitą lub częściową gwarancją kapitału, trackery naśladujące instrumenty bazowe oraz instrumenty z dźwignią pozwalają zarabiać na wzrostach i spadkach cen instrumentów bazowych (certyfikaty Turbo i certyfikaty Faktor).

Na warszawskiej giełdzie notowane są produkty oparte na instrumentach bazowych z różnych rynków globalnych: indeksy giełdowe, indeksy regionalne, akcje, ropa naftowa, złoto i srebro. W ostatnich latach rośnie ich popularność wśród inwestorów zarówno instytucjonalnych, jak i indywidualnych.

Instrument pochodny to taki instrument finansowy, którego wartość zależy od ceny określonego aktywa bazowego. Stosowanie instrumentów pochodnych ma na celu zabezpieczenie przed ryzykiem (ang. hedging), spekulację oraz arbitraż. Na GPW w Warszawie notowane są indeksowe, akcyjne i walutowe kontrakty terminowe oraz opcje indeksowe. Ze względu na dźwignię finansową inwestowanie w instrumenty pochodne może przynieść wysokie zyski, ale jest również obarczone ryzykiem poniesienia dotkliwej straty.

Najbardziej popularnym indeksowym kontraktem terminowym notowanym na GPW jest FW20, który opiera się na indeksie WIG20. Oprócz kontraktów indeksowych na warszawskiej giełdzie notowanych jest ponad 40 kontraktów terminowych na akcje spółek. Inwestorzy mogą „obstawiać” zarówno wzrosty, jak i spadki aktywów bazowych.

ABC inwestowania

Podjmując decyzję o inwestowaniu, rezygnujemy z części bieżącej konsumpcji na rzecz przyszłych, aczkolwiek niepewnych zysków. Należy zaakceptować fakt, że nie ma bezpiecznych inwestycji przynoszących duże zyski. Im wyższa oczekiwana stopa zwrotu z inwestycji, tym wyższy poziom ryzyka z nią związany.

W życiu inwestora giełdowego można wyróżnić dwa etapy. W pierwszym inwestor buduje swój majątek i lokuje go na giełdzie. W tym czasie zdobywa wiedzę, a wpłaty są dla niego ważniejsze niż zyski – wówczas przeważają transakcje spekulacyjne. W drugim etapie inwestor żyje z majątku pomnażanego na giełdzie. Zyski stają się ważniejsze niż wpłaty, liczy się

utrzymanie majątku, a inwestycje przeważają nad spekulacjami. W obu fazach kluczowa dla osiągnięcia sukcesu jest dyscyplina. Należy też ciągle pogłębiać swoją wiedzę, rynek jest bowiem żywym organizmem, który ewoluuje – pojawiają się na nim nowe produkty, a w transakcjach i analizach wykorzystuje się innowacyjne technologie.

Decyzja o rozpoczęciu inwestowania na rynku kapitałowym wymaga opracowania planu i strategii działania, w tym określenia horyzontu inwestycyjnego. Może on być krótkoterminowy, średnioterminowy lub długoterminowy. Ten pierwszy obejmuje inwestycje trwające do jednego miesiąca. Najkrótszym horyzontem charakteryzują się transakcje typu intraday, czyli takie, które są otwierane i zamykane tego samego dnia. Inwestor zadowolona się wówczas nawet niewielkimi pojedynczymi zyskami. Takie inwestycje nazywa się potocznie „grą na giełdzie”. W horyzoncie średnioterminowym mieszczą się inwestycje, dla których okres posiadania walorów przekracza miesiąc, lecz nie jest dłuższy niż 12 miesięcy. Inwestycje powyżej roku zaliczane są do długoterminowych. Najlepsza strategia inwestowania to taka, którą jesteśmy w stanie utrzymać przez długi czas.

Inwestor powinien rozumieć, jaki instrument finansowy kupuje. Przepisy dyrektyw MIFID I i MIFID II (ang. Markets in Financial Instruments Directive) wdrażają do polskiego prawa obowiązek badania przez firmy inwestycyjne i fundusze inwestycyjne poziomu wiedzy i doświadczenia potencjalnych klientów w dziedzinie inwestowania w celu rekomendowania im adekwatnych instrumentów finansowych i usług inwestycyjnych. Potencjalny klient domu maklerskiego w przedstawionej mu ankiecie odpowiada na pytania dotyczące osiągniętych dochodów, aktywów netto, wykształcenia, doświadczenia w inwestowaniu, tolerancji ryzyka, kwoty i planowanego celu inwestycyjnego. Ponadto dom maklerski sprawdza podstawową wiedzę przyszłego inwestora o instrumentach finansowych i związanym z nimi ryzyku inwestycyjnym.

Zanim rozpoczniemy inwestowanie na rynku kapitałowym, uporządkujmy finanse osobiste. Warto zbudować finansową poduszkę bezpieczeństwa w postaci wolnych środków wystarczających na zaspokojenie potrzeb życiowych i zobowiązań przez najbliższe 3–6 miesięcy – zostaną one ulokowane w bezpiecznych i płynnych aktywach finansowych. Głównym celem budowy takiej poduszki jest zapewnienie bezpieczeństwa finansowego w razie zaistnienia niespodziewanej trudnej sytuacji życiowej, a nie generowanie dochodów.

Na wybór sposobu inwestowania duży wpływ mają cechy osobowości inwestora. Ekstrawersja sprzyja podejmowaniu ryzyka finansowego, przede wszystkim poprzez obniżanie jego percepcji. Inwestorzy odnoszący sukcesy w inwestowaniu mają zwykle niski poziom neurotyczności. Wynika to z tego, że neurotyczność wiąże się z silnym doświadczeniem negatywnych emocji takich jak np. lęk czy stres, które nierozzerwalnie wiążą się z inwestycjami (zwłaszcza krótkoterminowymi), to zaś nie pozwala inwestorom podejmować optymalnych decyzji. Osoby otwarte na doświadczenia są skłonne do podejmowania ryzyka,

ponieważ bardziej koncentrują się na nagrodzie niż na potencjalnym ryzyku oraz widzą więcej potencjalnych korzyści z ryzykownych transakcji niż inni.

Osoby o wysokim poziomie otwartości na doświadczenia akceptują wysoki poziom ryzyka, wobec czego chętniej inwestują w akcje. Osoby bardziej ugodowe są zwykle negatywnie nastawione do podejmowania ryzyka finansowego, dostrzegają bowiem więcej zagrożeń w niepewnych sytuacjach niż osoby otwarte na doświadczenia. Jednocześnie cechuje je cierpliwość, co przekłada się na lepsze wyniki w inwestowaniu długoterminowym.

Samoocena jest jedną z kluczowych cech wyjaśniających zachowania inwestorów. Gdy jest wysoka, sprzyja inwestowaniu i podejmowaniu ryzyka. Należy jednak pamiętać, że jej poziom może się zmieniać w zależności od sytuacji i w określonym kontekście ktoś, kto zwykle wysoko się ocenia, poczuje się wyjątkowo źle i podejmie decyzje charakterystyczne dla osób o niskiej samoocenie. Podejście zmienia się także w zależności od wieku, wykształcenia, sytuacji ekonomicznej czy zobowiązań (np. osoba samotna inwestuje inaczej niż osoba posiadająca rodzinę).

Jednym z błędów najczęściej popełnianych przez inwestorów jest skupianie się na tym, czego nie są w stanie kontrolować i na co nie mają wpływu. Na przykład nie posiadamy funkcji zarządczych w spółkach, nie możemy skutecznie oddziaływać na rynek kapitałowy, stopy procentowe, podatki, prawo ani politykę. Mamy jednak pewien wpływ na osobiste przychody, wydatki, oszczędności i stan własnej wiedzy o rynku finansowym.

Budowanie portfela inwestycyjnego

Rozumienie zależności pomiędzy zyskiem i ryzykiem oraz poruszanie się w fundamentalnych obszarach zarządzania finansami jest umiejętnością niezwykle ważną w działalności inwestycyjnej.

Elastyczność w budowaniu portfela inwestycyjnego jest jedną z przewag, jaką mają inwestorzy indywidualni nad zarządzającymi w instytucjach finansowych – ci bowiem muszą uwzględniać określone limity. Inwestor indywidualny może zatem dostosować strukturę portfela inwestycyjnego do oczekiwanej stopy zwrotu i akceptowalnego ryzyka.

Jak zmierzyć to ryzyko? Jako punkt odniesienia należy przyjąć oprocentowanie bezpiecznych instrumentów finansowych, jak obligacje skarbowe. Im większa różnica w oczekiwanej stopie zwrotu ponad rentownością instrumentów bezpiecznych, tym większe ryzyko wiąże się z daną inwestycją.

Ze względu na poziom ryzyka aktywa można uszeregować następująco: gotówka, lokaty bankowe, obligacje skarbowe, obligacje korporacyjne o ratingu inwestycyjnym, fundusze inwestycyjne mieszane, akcje, nieruchomości, instrumenty pochodne z dźwignią.

Niepewność co do przyszłych cen aktywów jest nieodłącznym elementem działalności inwestycyjnej. Bez względu na to, jaki sposób inwestowania wybierzemy, nie będziemy w stanie całkowicie wyeliminować ryzyka. Można nim jednak zarządzać poprzez alokację kapitału, dywersyfikację lub cięcie strat.

Ryzyko płynności jest wbudowane w każdy instrument finansowy, przy czym rośnie w przypadku instrumentów nienotowanych. Oznacza to, że trudno będzie sprzedać taki instrument finansowy w dowolnym momencie po satysfakcjonującej cenie.

Proces budowy portfela należy rozłożyć w czasie. Inwestycja jednorazowa może być ryzykowna, ponieważ rynek może być na tzw. górze. W długim terminie ważniejszy niż stopa zwrotu jest czas inwestycji, pozwala bowiem korzystać z siły procentu składanego.

Portfel instrumentów finansowych powinien być odpowiednio zdywersyfikowany i zawierać w odpowiednich proporcjach instrumenty ryzykowne i bezpieczne. Jego strukturę inwestor powinien dostosować do swego wieku. Część ryzykowna winna generować przeważającą część zysków. Może zawierać akcje, fundusze akcji oraz fundusze ETF na akcje. Aktywa w tej części portfela wykazują się dużą zmiennością notowań giełdowych. W bezpiecznej części portfela winny znajdować się instrumenty charakteryzujące się mniejszą zmiennością i większą przewidywalnością (lokaty bankowe, obligacje skarbowe, fundusze inwestycyjne rynku pieniężnego i fundusze ETF na obligacje). Stopa zwrotu z tej części portfela będzie niższa niż części ryzykownej.

Udział ryzykownych aktywów można oszacować według reguły „100 minus wiek inwestora”. Wraz z wiekiem udział akcji winien być redukowany. Na przykład portfel inwestora w wieku 30 lat powinien zawierać 70% akcji oraz 30% bezpiecznych obligacji, natomiast sześćdziesięcioletek nie powinien posiadać w portfelu więcej niż 40% akcji. Inne wersje tej reguły to „120 minus wiek inwestora” lub „125 minus wiek inwestora”. Udziały poszczególnych części portfela inwestycyjnego będą się zmieniać wraz ze zmianą kursów giełdowych. Z czasem będą więc konieczne korekty udziałów poszczególnych składników, tak aby zachować oczekiwaną strukturę portfela. Taki rebalancing generuje jednak koszty prowizji maklerskich oraz wymaga każdorazowego rozliczenia podatku przy sprzedaży walorów. Aby ograniczyć nadmierną liczbę transakcji, należy ustalić dopuszczalny przedział zmian struktury portfela.

Zaawansowana dywersyfikacja

Angielska mądrość narodowa głosi: „Don't put all your eggs in one basket”, co oznacza: „Nie wkładaj wszystkich jajek do jednego koszyka”. Można wykorzystać tę myśl przy budowie zdywersyfikowanego portfela inwestycyjnego. Zastanówmy się zatem: czym jest dywersyfikacja na rynku finansowym?

Dywersyfikacja to główna strategia zarządzania ryzykiem. W prawidłowo zdywersyfikowanym portfelu pozytywne wyniki jednych inwestycji neutralizują negatywne wyniki innych.

Istotnym czynnikiem, który należy brać pod uwagę przy konstruowaniu portfela, jest korelacja zmian stóp zwrotu. Kiedy ceny aktywów pod wpływem tych samych czynników rynkowych zmieniają się w podobny sposób, mówimy o korelacji dodatniej. Budowanie portfela zawierającego tylko aktywa wysoko skorelowane nie ma sensu – taki sposób postępowania określa się mianem dywersyfikacji naiwnej. Jeżeli ceny aktywów w takich samych okolicznościach zmieniają się w kierunkach przeciwnych, wówczas występuje korelacja ujemna. Kiedy ceny aktywów niewiele zależą od siebie nawzajem, wówczas korelacja oscyluje blisko zera.

Rozróżniamy następujące rodzaje dywersyfikacji:

- prosta (losowa),
- sektorowa,
- rynkowa,
- międzynarodowa,
- Markowitza, oparta na teorii portfelowej.

Dywersyfikacja prosta (losowa) opiera się na założeniu, że zmiany notowań instrumentów finansowych mają charakter losowy. Składniki portfela wybierane są w drodze losowania.

Dywersyfikacja sektorowa polega na selekcji instrumentów finansowych emitentów z różnych sektorów gospodarki. W ten sposób można uniknąć dużych strat wynikających z dekonjunktury w jednej lub kilku powiązanych branżach.

Dywersyfikacja rynkowa opiera się na aktywach z różnych rynków, których ceny są nisko lub ujemnie skorelowane. Odpowiednia selekcja akcji, obligacji, bonów skarbowych, walut czy aktywów alternatywnych (fundusze hedgingowe, produkty strukturyzowane, private equity, metale szlachetne, dzieła sztuki, szlachetne trunki, zbiory kolekcjonerskie itp.) pozwala zbudować portfel odporny na niekorzystne zmiany koniunktury.

Dywersyfikacja międzynarodowa oznacza inwestowanie w aktywa notowane na giełdach w różnych krajach. Dobrym rozwiązaniem jest alokowanie kapitału w różnych regionach

świata, mogą bowiem występować istotne różnice koniunktury. Tak prowadzona dywersyfikacja wymaga pracochłonnej analizy sytuacji na wielu zagranicznych rynkach.

Dywersyfikacja Markowitza jest elementem analizy portfelowej. Do określenia optymalnego składu portfela wykorzystuje się tu algorytmy matematyczne, które pozwalają określić liczbę i udziały poszczególnych aktywów. Obliczenia przeprowadzane są w oparciu o notowania historyczne – stopy zwrotu, ich standardowe odchylenia będące miarą ryzyka oraz współczynniki ich korelacji. Słabą stroną tej metody jest brak pewności, że w przyszłości charakter zmian cen wyselekcjonowanych aktywów będzie analogiczny jak w przeszłości.

Praktyka pokazuje, że największe korzyści z dywersyfikacji osiąga się wówczas, gdy w portfelu znajduje się 15–20 rodzajów aktywów. Inwestowanie w większą liczbę aktywów przynosi już niewielką redukcję ryzyka. Należy mieć również na uwadze, że wraz z liczbą składników portfela rosną koszty transakcyjne i pracochłonność zarządzania, a ponadto zwiększa się ryzyko zakupu aktywów gorszej jakości.

Zdywersyfikowany portfel odzwierciedla również inwestycja w fundusze ETF bazujące na indeksach giełdowych.

Metody inwestowania

Na giełdzie można osiągać dochody poprzez spekulację lub inwestowanie.

Spekulacja to handel instrumentami finansowymi, którego głównym celem jest zarabianie w wyniku korzystnych zmian cen. Spekulujący dąży do tego, aby kupić tanio i sprzedać drogo, i nie oczekuje strumieni dochodów w okresie posiadania instrumentu finansowego, np. dywidendy. Operacje spekulacyjne mają dynamiczny charakter, a czas posiadania walorów jest zazwyczaj krótki. Spekulacja bywa atrakcyjna w przypadku akcji spółek przynoszących spektakularne zyski.

Inwestowanie polega na zarządzaniu środkami finansowymi w dłuższym okresie w celu ich pomnożenia. Inwestujący dokonuje zakupu instrumentu finansowego, który będzie przynosić mu korzyści ze strumieni dochodów. Przykładem jest długoterminowa inwestycja w akcje spółki wypłacającej dywidendy. Poza rynkiem giełdowym jest to np. zakup mieszkania na wynajem.

O zaletach inwestowania długoterminowego świadczą wieloletnie dane statystyczne. W okresach powyżej jednego roku większość segmentów polskiego rynku pozwalała zarobić. To oznacza, że w długim terminie łatwiej jest osiągnąć dodatnią stopę zwrotu niż w krótkim. Potwierdzeniem są wyniki inwestycji na zagranicznych rynkach papierów wartościowych.

Stąd wniosek, że przy długoterminowej inwestycji prawdopodobieństwo uzyskania dodatniej stopy zwrotu jest większe, niż kiedy lokujemy kapitał na krótki termin.

Strategie inwestycyjne to metody zarządzania, spośród których najbardziej popularna opiera się na trendzie.

Jedna z zasad inwestowania głosi, że należy podążać za trendem, a nie z nim walczyć. Jeżeli inwestor poprawnie zidentyfikuje trend, może osiągnąć wysoki zysk. Decyzja o wejściu i wyjściu z inwestycji powinna zostać podjęta we właściwym czasie, trudno jednak przewidzieć punkty zwrotne na rynku. Nikomu nie udaje się zawsze kupować w „dołkach” i sprzedawać na „szczytach”. W długim terminie amator nie będzie w stanie pokonać profesjonalisty. Raz lub nawet kilka razy może mu się udać zarobić, nie będzie jednak w stanie zawsze tego powtarzać.

W podejściu kontrariańskim inwestor postępuje na przekór rynkowi. Zwolennicy tej metody uważają, że jeżeli większość inwestorów traci pieniądze, to działanie odwrotne powinno przynieść zyski. Kiedy zatem większość inwestorów sprzedaje walory, kontrarianie je kupują, licząc na wzrost ich cen, i sprzedają wtedy, gdy większość je kupuje.

Strategia oportunistyczna polega na tym, że inwestor poszukuje nadarzających się okazji do zawarcia korzystnych transakcji. Inwestycja może być ustawiona pod konkretny scenariusz, np. przewidywane zmiany stóp procentowych.

W podejściu behawioralnym inwestor kieruje się analizą psychologii uczestników rynku. Celem jest zrozumienie reguł postępowania zbiorowości ludzkiej w różnych sytuacjach, co pozwala przewidzieć zachowania inwestorów giełdowych.

Wskaźniki rynkowe pokazują, czy akcje danej spółki są przewartościowane, czy też niedowartościowane. Inwestor podejmuje decyzję o nabyciu lub sprzedaży akcji, kierując się ustalonym wcześniej przedziałem zmian wskaźnika cena / zysk (C/Z, ang. P/E) lub wskaźnika cena / wartość księgową (C/WK, ang. P/BV). W przypadku, gdy wskaźnik dla posiadanych akcji osiągnie górną wartość, inwestor dokonuje ich sprzedaży. Jeżeli wskaźnik spadnie do dolnej wartości przedziału, wówczas daje to sygnał do kupna.

Wartościowym źródłem informacji wspomagającym inwestorów w podejmowaniu decyzji są publikacje instytucji finansowych obejmujące doradztwo inwestycyjne, analizy, komentarze specjalistów i rekomendacje. Ze względu na subiektywny charakter ocen prezentowanych przez poszczególnych specjalistów należy korzystać z wielu źródeł informacji.

Wybór metody inwestowania zależy od wielu czynników, takich jak cel inwestycji, doświadczenie w inwestowaniu, wiedza i osobowość inwestora, w tym zwłaszcza jego skłonność do akceptacji ryzyka. Bez względu na to, jaka metoda zostanie wybrana, powinna być ona konsekwentnie przestrzegana. Doświadczeni inwestorzy wiedzą, że dyscyplina jest kluczowa dla osiągnięcia celu inwestycyjnego.

Analizy

Decyzje o zakupie lub sprzedaży instrumentów finansowych powinny opierać się na analizach. Najczęściej inwestorzy wspomagają się wynikami analizy fundamentalnej i technicznej.

Analiza fundamentalna jest jedną z podstawowych technik badania i oceny kondycji spółki oraz perspektyw jej rozwoju na podstawie informacji o wynikach jej działalności i danych z jej otoczenia gospodarczego. Uwzględnia się w niej takie czynniki jak: wyniki finansowe spółki, jakość zarządzania, istniejąca konkurencja, pozycja spółki w branży oraz sytuacja makroekonomiczna. Na podstawie wyników tej analizy można ocenić kondycję ekonomiczną spółki, dokonać jej wyceny i określić cenę akcji. Porównanie jej z ceną rynkową pozwala oszacować potencjał wzrostu lub spadku notowań akcji w określonym czasie. Podejmowanie decyzji inwestycyjnych z wykorzystaniem analizy fundamentalnej oznacza inwestowanie w wartość.

Analiza techniczna jest metodą badania i przewidywania trendów cenowych z wykorzystaniem historycznych cen instrumentów finansowych i wolumenu obrotów. W oparciu o zidentyfikowane formacje na wykresach notowań oraz o wolumen obrotu przewiduje się trendy rynkowe na różne okresy w zależności od przyjętego horyzontu inwestycyjnego. Analityka technicznego nie interesuje, jakie czynniki wpłynęły na notowania. Jego celem jest prognozowanie, czy w przyszłości przeważać będzie popyt, czy podaż. W analizie technicznej przyjęto trzy założenia: rynek dyskontuje wszystko, ceny podlegają trendom, a historia się powtarza.

Warto oprzeć się na wynikach obu analiz. Analiza fundamentalna pozwala wyselekcjonować dobre spółki, natomiast analiza techniczna wskaże, kiedy dokonać transakcji.

Inwestowanie dywidendowe

Dywidenda jest najbardziej prawdopodobną korzyścią przy długoterminowym inwestowaniu w akcje. Wypłaty dywidend łagodzą negatywne dla wartości portfela skutki spadków notowań akcji w okresie dekonjunkury.

Po zakończeniu roku obrotowego, sporządzeniu przez zarząd spółki sprawozdania finansowego i zbadaniu go przez biegłego rewidenta Walne Zgromadzenie podejmuje decyzję w sprawie podziału zysku netto spółki – czyli w sprawie wypłaty dywidendy. Jej wysokość zależy od przyjętej polityki dywidendowej z uwzględnieniem sytuacji ekonomicznej oraz planów rozwoju spółki. Otrzymane dywidendy zwiększają przychody z inwestycji kapitałowych.

Inwestowanie dywidendowe jest to budowanie portfela akcji spółek płacących dywidendę w celu ochrony przed inflacją, aby zapewnić sobie systematyczne przepływy finansowe. Jest to również sposób gromadzenia oszczędności na emeryturę.

Portfel spółek dywidendowych można budować poprzez systematyczne inwestowanie nawet niewielkich kwot i kupowanie akcji spółek regularnie płacących dywidendę, koncentrując się na tych o dobrym fundamentach. Wskazana jest również okresowa kontrola składu portfela w celu określenia jego jakości i dokonania ewentualnych korekt. Optymalny portfel powinien zawierać akcje 15–20 spółek dywidendowych.

Na warszawskiej giełdzie notowane są akcje spółek, które posiadają zadeklarowaną politykę dywidendową, zobowiązując się do wypłat w postaci dywidendy określonej części zysku. Jak duże znaczenie ma dywidenda, pokazuje przykład spółki Ambra S.A. W ciągu 10 lat zysk ze wzrostu kursu akcji wyniósł 270%, a po uwzględnieniu wypłacanej nieprzerwanie dywidendy – aż 530%.

Inwestycja w spółki dywidendowe ma wiele przewag nad innymi sposobami lokowania kapitału na giełdzie. Krótkoterminowa spekulacja bywa trudna (przeszkodą mogą tu być emocje i brak doświadczenia, do tego niewielu inwestorów potrafi wygrywać z rynkiem), wymaga dużo czasu i dostosowywania się do zmienności na rynkach. Ponadto prowizje maklerskie pochłaniają duże kwoty, co obniża stopę zwrotu. Długoterminowe inwestowanie dywidendowe natomiast nie wymaga dużo czasu, uniezależnia inwestora od krótkoterminowej zmienności, a prowizje maklerskie nie odgrywają w nim istotnej roli.

Praktyka pokazuje, że dywidenda jest najbardziej prawdopodobną korzyścią przy długoterminowym kupowaniu akcji. Wypłaty dywidend łagodzą zmiany stóp zwrotu w okresie dekonjunktury, a przewidywane dywidendy pozwalają inwestorowi zaplanować przepływy finansowe.

Dywidenda nie zawsze jest jednak wypłacana, czego przykładem jest spółka KGHM Polska Miedź S.A., która w przeszłości hojnie dzieliła się zyskiem z akcjonariuszami, lecz w ostatnich latach okresowo zrezygnowała z wypłacania dywidend.

Oszczędzanie na emeryturę

Zmiany demograficzne na świecie i ich konsekwencje, w tym wzrost odsetka osób starszych oraz zmiany proporcji między czasem aktywności zawodowej a okresem pobierania emerytury, rodzą obawy o stabilność systemów emerytalnych w przyszłości

Zmiany demograficzne

Rośnie udział seniorów w populacji, a tym samym liczba potencjalnych beneficjentów systemu emerytalnego, czemu towarzyszy zarazem spadek liczby osób wpłacających składki. Wraz z wydłużaniem się przeciętnego dalszego trwania życia wydłuża się również okres pobierania emerytury.

Nasze społeczeństwo szybko się starzeje. Eksperci szacują, że za około 30 lat liczba emerytów zrówna się z liczbą osób pracujących, a ogólna stopa zastąpienia w Polsce będzie jedną z najniższych w Europie, co spowoduje istotny spadek wysokości emerytur z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (FUS). Dla osób, które samodzielnie nie zgromadzą dodatkowych oszczędności, będzie to oznaczało drastyczne obniżenie jakości życia po ustaniu aktywności zawodowej. Istnieje wiele sposobów gromadzenia dodatkowych oszczędności na emeryturę.

Lokaty bankowe

Oszczędzanie pieniędzy na bankowych lokatach długoterminowych jest odpowiednią opcją dla osób, które chcą „zamrozić” swoje pieniądze na długi okres z myślą o emeryturze. Przy lokacie wieloletniej odsetki są kapitalizowane w ustalonych okresach, co dzięki procentowi składanemu zwiększa efektywność inwestycji. Klientowi decydującemu się na oszczędzanie w banku przez długi okres przysługuje premia w postaci wyższego oprocentowania.

Dochody, jakie można uzyskać z oprocentowania lokat bankowych, są jednak najniższe spośród wszystkich form inwestowania. Należy mieć również na względzie, że od odsetek zostanie pobrany podatek od zysków kapitałowych, a wówczas trudno będzie wygrać z inflacją.

Zaletą oszczędzania w banku jest natomiast bezpieczeństwo. Na wypadek niewypłacalności banku środki zgromadzone na rachunkach osób fizycznych są gwarantowane przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny. Kwota depozytu w jednym banku nieprzekraczająca równowartości w złotych 100 tys. euro jest gwarantowana w całości.

Obligacje skarbowe

Obligacje skarbowe są odpowiednim papierem wartościowym do średnio- oraz długo-okresowego oszczędzania. Instrumentami finansowymi do budowania oszczędności emerytalnych są Emerytalne Dziesięcioletnie Oszczędnościowe Obligacje Skarbowe (EDO).

Oprocentowanie obligacji indeksowane jest inflacją i stanowi sumę wskaźnika inflacji oraz marży odsetkowej 1,5%, gwarantującej zysk powyżej inflacji.

Odsetki kapitalizowane są w okresach rocznych i wypłacane wraz z kapitałem w dniu wykupu obligacji. Dochody uzyskane z obligacji skarbowych obciążone są zryczałtowanym podatkiem od dochodów kapitałowych (19%).

Fundusze inwestycyjne

Powierzenie zarządzania kapitałem funduszom inwestycyjnym może przynieść korzyści w postaci zadowalających stóp zwrotu przy niższym ryzyku inwestycyjnym. Na polskim rynku funkcjonuje wiele rodzajów funduszy inwestycyjnych otwartych i zamkniętych; stosują one różne strategie inwestycyjne determinujące ich potencjał zarabiania i ryzyko.

Przy wyborze funduszu w celu oszczędzania na emeryturę ważnym kryterium są osiągnięte stopy zwrotu i poziom ryzyka inwestycyjnego. W tym przypadku właściwym wyborem mogą być mieszane otwarte fundusze inwestycyjne. Charakteryzują się one średnią zyskownością i umiarkowanym poziomem ryzyka. W portfelach funduszy mieszanych znajdują się udziałowe papiery wartościowe o wysokim poziomie ryzyka (głównie akcje) oraz papiery dłużne o relatywnie niskim poziomie ryzyka, czyli obligacje skarbowe lub listy zastawne. Udziałowe papiery wartościowe decydują o potencjale wzrostowym funduszu, natomiast papiery dłużne przynoszą stabilne dochody w postaci odsetek przy relatywnie niskim ryzyku.

Warte uwagi są również fundusze dłużnych papierów wartościowych lub fundusze rynku pieniężnego. Długoterminowo przynoszą one mniejsze zyski niż fundusze mieszane, ale ich zaletą jest niskie ryzyko inwestycyjne.

Pracownicze Programy Emerytalne (PPE)

Pracownicze Programy Emerytalne to realizowane w ramach trzeciego filaru grupowe plany oszczędnościowe dające pracownikom możliwość zgromadzenia dodatkowych oszczędności na przyszłość.

PPE są dobrowolne – pracodawcy nie mają obowiązku ich tworzyć, a pracownicy do nich przystępować. Oszczędności zgromadzone w PPE są własnością uczestnika programu, co oznacza, że mogą być dziedziczone lub dysponowane w inny sposób. Program zakłada oszczędzanie do 60. roku życia, ale można oszczędzać dłużej.

Na rachunek uczestnika programu pracodawca wnosi co miesiąc składki podstawowe w kwocie nie wyższej niż 7% wynagrodzenia pracownika. Składki do PPE stanowią koszt

uzyskania przychodów dla pracodawcy i nie są wliczane do wynagrodzenia pracowników, stanowiącego podstawę ustalenia obowiązkowych składek na ubezpieczenia społeczne w ZUS. Uczestnik PPE może zadeklarować składkę dodatkową do 2% swego wynagrodzenia, o ile umowa zakładowa tego nie zakazuje.

Suma składek dodatkowych wniesionych przez pracownika do jednego programu PPE w ciągu roku kalendarzowego nie może przekroczyć kwoty odpowiadającej 4,5-krotności przeciętnego prognozowanego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej na dany rok – w 2021 roku jest to kwota 23 665,50 zł.

Oszczędności zgromadzone na rachunku uczestnika PPE mogą być wypłacone jednorazowo lub w ratach bez obowiązku zapłaty podatku dochodowego:

- na wniosek uczestnika po ukończeniu przezeń 60. roku życia;
- na wniosek uczestnika po ukończeniu przezeń 55. roku życia, jeżeli nabył on uprawnień emerytalne;
- po ukończeniu przez uczestnika 70. roku życia, bez konieczności składania wniosku (jeżeli jednak uczestnik jest zatrudniony przez pracodawcę prowadzącego program, to wypłata następuje dopiero po ustaniu stosunku pracy).

Przedterminowy zwrot oszczędności uczestników może nastąpić w przypadku likwidacji programu, jeżeli nie zachodzą przesłanki do wypłaty lub wypłaty transferowej. Likwidacja programu PPE może nastąpić np. w przypadku likwidacji albo upadłości pracodawcy – wówczas 30% sumy składek podstawowych wniesionych przez pracodawcę zostaje przekazane do ZUS. Informacja o tej kwocie zostanie zaewidencjonowana na indywidualnym koncie uczestnika w ZUS jako składka na ubezpieczenie emerytalne. Natomiast pozostałe 70% składek wniesionych przez pracodawcę, dodatkowe składki wniesione przez uczestnika programu oraz wypracowany zysk z inwestycji (pomniejszony o zryczałtowany podatek od zysków kapitałowych – 19%) otrzymuje uczestnik programu. Jeżeli nastąpi rozwiązanie umowy o pracę, oszczędności pozostają na koncie prowadzonym w ramach PPE pracodawcy i są dalej inwestowane. W razie śmierci uczestnika osoby uprawnione (spadkobiercy lub inne osoby wskazane) otrzymają zgromadzone oszczędności bez podatku od spadków i darowizn oraz od zysków kapitałowych.

Pracownicze Plany Kapitałowe (PPK)

Pracownicze Plany Kapitałowe to dobrowolny, prywatny system długoterminowego oszczędzania. Obowiązuje automatyczny zapis do PPK osób zatrudnionych, które ukończyły 18, ale nie ukończyły 55 lat. Podmiot zatrudniający – w porozumieniu z zakładową organizacją związkową lub (jeśli takiej nie ma) z reprezentacją osób zatrudnionych – wybiera instytucję

zarządzającą, która otwiera dla uczestników programu imienne rachunki PPK, gdzie gromadzone są ich oszczędności. Program zakłada oszczędzanie do 60. roku życia, ale można to robić dłużej. Oszczędności w PPK tworzone są wspólnie przez pracownika, pracodawcę oraz państwo.

WPLĄTY FINANSOWANE Z WYNAGRODZENIA PRACOWNIKA:

- wpłata podstawowa w wysokości 2% wynagrodzenia pracownika (wynagrodzenie należy rozumieć jako podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe). Pracownik, który uzyskuje wynagrodzenie nieprzekraczające 1,2-krotności minimalnego wynagrodzenia, ma możliwość obniżenia wpłaty podstawowej do 0,5% wynagrodzenia;
- dobrowolna wpłata dodatkowa w wysokości do 2% wynagrodzenia pracownika.

WPLĄTY FINANSOWANE ZE ŚRODKÓW PRACODAWCY:

- wpłata podstawowa w wysokości 1,5% wynagrodzenia pracownika;
- dobrowolna wpłata dodatkowa w wysokości do 2,5% wynagrodzenia pracownika.

ŚRODKI POCHODZĄCE OD PAŃSTWA – Z FUNDUSZU PRACY:

- jednorazowa wpłata powitalna w wysokości 250 zł;
- dopłaty roczne po 240 zł.

Środki gromadzone w PPK są prywatną własnością uczestnika programu – podlegają dziedziczeniu i podziałowi w przypadku rozwodu. Ponadto uczestnik może w dowolnym czasie wycofać środki zgromadzone na jego rachunku, dokonując zwrotu, lub skorzystać z nich w tzw. szczególnych sytuacjach życiowych.

Zwrot środków następuje na wniosek uczestnika PPK – należy go złożyć w wybranej instytucji finansowej (możliwy jest jednak tylko przed ukończeniem przez uczestnika 60 lat). Uczestnik otrzyma zgromadzone przez siebie oszczędności, pomniejszone o:

- podatek od zysków kapitałowych;
- 30% środków pochodzących z wpłat pracodawcy – informacja o pobranych 30% zostanie zaewidencjonowana na koncie ubezpieczonego w ZUS jako jego składka na ubezpieczenie emerytalne, należna za miesiąc, w którym została przekazana (wpłaty pracodawcy, które wpływały do PPK, były wcześniej zwolnione ze składek na ubezpieczenia społeczne);
- środki pochodzące z dopłat od państwa (środki te wrócą do Funduszu Pracy).

W tzw. szczególnych sytuacjach życiowych istnieje możliwość wypłaty środków z PPK:

- w przypadku poważnej choroby uczestnika, jego małżonka lub dziecka – do 25% zgromadzonych środków, bez obowiązku ich zwrotu (taka wypłata jest możliwa także po ukończeniu przez uczestnika PPK 60 lat);

- w celu pokrycia wkładu własnego w związku z zaciągnięciem kredytu hipotecznego np. na budowę domu lub zakup mieszkania czy gruntu – do 100% zgromadzonych środków z obowiązkiem ich zwrotu w ciągu 15 lat. Z tej możliwości mogą jednak skorzystać tylko ci uczestnicy, którzy w dniu złożenia wniosku o wypłatę środków nie ukończyli 45 lat.

Po ukończeniu 60. roku życia uczestnik sam decyduje o formie wypłaty swoich oszczędności. Środki może wypłacić jednorazowo lub w ratach. W domyślnym wariantcie – najkorzystniejszym podatkowo – uczestnik otrzyma:

- jednorazową wypłatę wynoszącą 25% zgromadzonych środków;
- pozostałe 75% oszczędności w 120 miesięcznych ratach (z możliwością zwiększenia liczby rat).

Wypłata wszystkich zgromadzonych środków w co najmniej 120 ratach również będzie zwolniona z podatku. Natomiast każde zmniejszenie liczby rat, w których wypłacane będą środki, poniżej 120 – w tym wypłata całej kwoty jednorazowo – będzie się wiązać z koniecznością zapłaty podatku od zysków kapitałowych.

Indywidualne Konta Emerytalne (IKE) oraz Indywidualne Konta Zabezpieczenia Emerytalnego (IKZE)

Indywidualne Konta Emerytalne (IKE) i Indywidualne Konta Zabezpieczenia Emerytalnego (IKZE) pozwalają samodzielnie gromadzić oszczędności na emeryturę. Umowę o prowadzenie konta i zarządzanie środkami można zawrzeć z jedną z wielu instytucji finansowych: funduszem inwestycyjnym, podmiotem prowadzącym działalność maklerską, zakładem ubezpieczeń na życie, bankiem albo dobrowolnym funduszem emerytalnym utworzonym przez powszechne towarzystwo emerytalne.

Prawo do wpłat na IKE lub IKZE ma każda osoba fizyczna, która ukończyła 16 lat. Osoby w wieku 16–18 lat mają prawo dokonywać wpłat na IKE lub IKZE tylko w roku kalendarzowym, w którym uzyskują dochody na podstawie umowy o pracę. Obowiązuje limit wpłat w roku kalendarzowym, który stanowi:

- w przypadku IKE: 3-krotność przeciętnego prognozowanego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej na dany rok;
- w przypadku IKZE: 1,2-krotność przeciętnego prognozowanego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej na dany rok;

- w przypadku IKZE dla osoby prowadzącej działalność pozarolniczą (w rozumieniu ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych): 1,8-krotność przeciętnego prognozowanego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej na dany rok.

W 2021 roku limity wpłat wynoszą 15 777,00 zł dla IKE oraz 6310,80 zł dla IKZE. Osoby prowadzące działalność pozarolniczą (w rozumieniu ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych) mogą na IKZE wpłacić 9466,20 zł.

Wypłata środków zgromadzonych na IKE następuje jednorazowo lub w ratach na wniosek oszczędzającego po ukończeniu 60 lat lub nabyciu uprawnień emerytalnych i po ukończeniu 55 lat oraz pod warunkiem dokonywania wpłat na IKE co najmniej w 5 dowolnych latach kalendarzowych lub dokonania ponad połowy wartości wpłat nie później niż na 5 lat przed złożeniem wniosku o wypłatę.

Wypłata środków zgromadzonych na IKZE następuje na wniosek oszczędzającego po ukończeniu przez niego 65 lat pod warunkiem dokonywania wpłat na IKZE w co najmniej 5 latach kalendarzowych.

W przypadku śmierci oszczędzającego na IKE lub IKZE zgromadzone środki zostaną wypłacone wskazanym przezeń osobom uprawnionym, a w przypadku ich braku – spadkobiercom (na ich wniosek).

Ulgi podatkowe, jakie przysługują oszczędzającym w IKE lub IKZE, pozwalają zaoszczędzić sporo pieniędzy, które zamiast trafić do fiskusa, pozostaną w naszych kieszeniach. Wpłaty do IKE nie można wprawdzie odliczyć od podstawy opodatkowania podatkiem od osób fizycznych, ale korzyści pojawią się przy wypłacie po ukończeniu 60 lat – wówczas wypłaty są zwolnione z podatku. Inne zasady obowiązują w przypadku IKZE – wpłaty dokonane w danym roku kalendarzowym mogą zostać odliczone od podstawy opodatkowania. Od wypłat po ukończeniu przez oszczędzającego 65 lat pobierany jest jednak zryczałtowany podatek dochodowy w wysokości 10% wypłacanej kwoty. Nie ma natomiast podatku od zysków kapitałowych (19%).

Oszczędzający w IKE może w dowolnym czasie wypowiedzieć umowę zawartą z instytucją finansową, co spowoduje zwrot zgromadzonych środków (jeżeli nie zachodzą przesłanki do wypłaty lub wypłaty transferowej). Środki podlegające zwrotowi zostaną pomniejszone o podatek od zysków kapitałowych. W przypadku, gdy na IKE oszczędzającego przyjęto wypłatę transferową z PPE, 30% sumy składek podstawowych wpłaconych do PPE trafi do ZUS. Informacja o tej kwocie zostanie zaewidencjonowana na koncie ubezpieczonego jako składka na ubezpieczenie emerytalne.

Oszczędzający w IKZE może w dowolnym czasie wypowiedzieć umowę zawartą z instytucją finansową, co będzie skutkowało zwrotem zgromadzonych środków (jeżeli nie zachodzą

przesłanki do wypłaty lub wypłaty transferowej). Kwota uzyskana z tytułu zwrotu środków stanowi przychód z innych źródeł i podlega opodatkowaniu według skali podatkowej.

Środki zgromadzone w IKE i IKZE podlegają dziedziczeniu. W przypadku IKE wypłata zwolniona jest z podatku od spadków i darowizn oraz podatku od zysków kapitałowych. Wypłaty na rzecz osób uprawnionych i spadkobierców po uczestniku IKZE są natomiast obciążone zryczałtowanym podatkiem dochodowym w wysokości 10%.

Jak wynika z badania CBM Indicator przeprowadzonego na zlecenie Warszawskiego Instytutu Bankowości i Fundacji GPW, spośród sposobów długookresowego oszczędzania na emeryturę najbardziej znane są PPK – wiedzę na ich temat deklaruje 89% badanych. Na drugim miejscu są IKE – 71%. Najwięcej spośród ankietowanych oszczędza na emeryturę, lokując oszczędności w IKE – 38%, a co czwarty w PPK.

Cyberbezpieczeństwo

Pandemia Covid-19 spowodowała, że miliony Polaków część swojego życia przenieśli do Internetu. Bankowość, praca zdalna, zakupy i edukacja online stały się powszechne

Dobrodziejstwa Internetu

W Polsce z Internetu korzysta obecnie blisko 32 mln osób, co stanowi 85% całej populacji kraju. Średni czas aktywności w sieci użytkowników w wieku 16–64 lata wynosi 6 godzin i 44 minuty. Aż 94% użytkowników korzysta z Internetu za pomocą urządzeń mobilnych. Pandemia wpłynęła na częstsze korzystanie z usług w formie elektronicznej. Jak wynika z ankiety Warszawskiego Instytutu Bankowości, po zniesieniu obostrzeń 81% internautów wciąż korzysta z bankowości elektronicznej i załatwia sprawy urzędowe online.

Internet umożliwia łatwy dostęp do usług finansowych – łatwo się jednak również nadmiernie zadłużyć, kupić zły produkt, zainwestować w ryzykowny projekt lub paść ofiarą oszustwa. Wielu ludzi ulega także nieuczciwym reklamom lub bezkrytycznie wierzy celebrytom, którzy promują w sieci swoje lub cudze produkty.

Zagrożenia w sieci

Postępująca digitalizacja rodzi wiele nowych form ryzyka dla internetowych konsumentów. Jak pokazują wyniki badania CBM Indicator, 58% Polaków nie posiada wiedzy w zakresie cyberbezpieczeństwa. Dlatego za rosnącą aktywnością w sieci musi nadążać edukacja cyfrowa w każdej grupie wiekowej, społecznej i zawodowej.

Dziś w banku mobilnym można załatwiać różne sprawy z poziomu komputera, smartfona i tabletu. Wykorzystując socjotechnikę, cyberprzestępcy starają się uzyskać od klientów dane logowania do konta bankowego, zachęcając ich do kliknięcia w przysłany mailem lub SMS-em link albo załącznik. Otrzymana wiadomość może na przykład zawierać wezwanie do uregulowania rachunku lub link do śledzenia przesyłki kurierskiej – w rzeczywistości prowadzi jednak do szpiegowskiej aplikacji, poprzez którą oszuści będą mogli śledzić aktywność ofiary i wykraść środki z jej konta bankowego. Jeśli otrzyma się taką podejrzaną wiadomość, należy przede wszystkim sprawdzić domenę nadawcy. Szkodliwe oprogramowanie można jednak również nieświadomie ściągnąć podczas korzystania z zainfekowanych stron internetowych.

Bywa też tak, że przestępca dzwoni do wybranej osoby, przedstawia się jako pracownik banku i informuje o rzekomym włamaniu na konto bankowe, a następnie proponuje zainstalowanie aplikacji, która miałaby rozwiązać ten problem. W rzeczywistości jest to tzw. złośliwe oprogramowanie, które będzie śledzić aktywność użytkownika telefonu w celu kradzieży poufnych danych do logowania na konto bankowe. Osoba odbierająca telefon widzi wyświetlony prawidłowy numer swego banku, co uwiarygadnia dzwoniącego. W rzeczywistości jest to oszustwo (ang. spoofing), do którego wykorzystywana jest telefonia VoIP (ang. Voice over Internet Protocol).

W Internecie pojawiają się także ogłoszenia, w których oszuści wykorzystują wizerunek znanych osób, np. polityków, prezesów spółek, sportowców, aktorów czy celebrytów, by zachęcić do dokonania rzekomo zyskowej transakcji. Ze względu na dużą popularność również media społecznościowe są miejscem aktywności przestępców. Oszuści coraz częściej podszywają się też pod instytucje publiczne, np. KNF czy Ministerstwo Zdrowia, oferując pomoc przy szczepieniach.

Sektor bankowy jest liderem w zakresie cyberbezpieczeństwa. Banki ostrzegają swoich klientów, że nigdy nie wyślą do nich wiadomości e-mail, która będzie zawierała link do logowania do bankowości elektronicznej, ani nie poproszą o zainstalowanie dodatkowego oprogramowania na telefonie lub komputerze. Bank nigdy nie poprosi również o poufne dane takie jak login, hasło, kody SMS, kod BLIK, pełne dane kart płatniczych lub cały numer PESEL.

Ostrożność i rozwaga

Konsumenci popełniają wiele błędów, które mogą narazić ich na straty. Nie korzystają z prawa do informacji, robią zakupy pod wpływem emocji, nie porównują produktów i cen, nie sprawdzają, z kim zawierają umowę, nie znają swoich uprawnień, ulegają presji czasu i manipulacji, ufają celebrytom i influencerom. Wielu z nas udostępnia także publicznie wiele informacji, które pozostaną w sieci na zawsze. Cyberprzestępcy mogą je wykorzystać do zaciągnięcia kredytu, opłaty za zakupy online, wynajęcia samochodu, sprzętu sportowego, a nawet mieszkania.

Banki nie mogą wyeliminować zagrożeń, za które nie odpowiadają. Wiele zależy od postępowania samych klientów. Aby zmniejszyć ryzyko ataku, użytkownik aplikacji bankowej powinien korzystać z legalnego oprogramowania pobranego z pewnego źródła i je na bieżąco aktualizować. Należy też zainstalować program antywirusowy. Hasło do logowania musi być silne, nieoczywiste, odpowiednio długie, powinno zawierać duże i małe litery, cyfry oraz znaki specjalne. Co pewien czas należy je zmieniać. Nie wolno udostępniać innym osobom loginu i hasła ani zapisywać ich w miejscu, do którego mogą mieć dostęp inne osoby; nie należy też przesyłać go przez Internet lub SMS-em. W przypadku utraty dokumentu tożsamości, karty płatniczej albo telefonu z zainstalowaną aplikacją bankową należy niezwłocznie powiadomić bank, zablokować kartę, a następnie zgłosić zgubę właściwemu organowi administracji państwowej – lub policji, jeżeli doszło do przestępstwa.

Gdy korzystamy z bankowości internetowej, musimy mieć pewność, że znajdujemy się na oryginalnej stronie banku. Znane jest oszustwo polegające na tym, że przestępca na pierwszym miejscu wyników w wyszukiwarce Google pozycjonuje stronę internetową, która jest kopią strony banku. Wchodząc na taką stronę, klient banku nieświadomie przekazuje oszustowi swoje dane używane do logowania.

Cyberprzestępcy mogą też przechwytywać informacje z niedostatecznie zabezpieczonych publicznych sieci internetowych i modemów. Nie należy więc wykonywać transakcji bankowych poprzez ogólnie dostępne hotspoty. Aby zmniejszyć prawdopodobieństwo ataku na smartfon, zaleca się wyłączać moduły wi-fi oraz Bluetooth, jeżeli z nich nie korzystamy.

Metody działania cyberprzestępców są coraz bardziej wyrafinowane, ofiarą może więc paść każdy bez względu na wiek, wykształcenie czy pozycję zawodową. Aby zabezpieczyć się w sieci, należy na bieżąco monitorować zagrożenia, a także zachować czujność i rozsądek.

Wychodząc naprzeciw społecznym potrzebom, Warszawski Instytut Bankowości realizuje projekt Bankowcy dla Edukacji Finansowej Młodzieży BAKCYL, skierowany do młodzieży ze szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Prowadzone są również wykłady dla seniorów, m.in. dla Uniwersytetów Trzeciego Wieku i Klubów Seniora.

Podsumowanie

W niniejszej broszurze przedstawiono diagnozę wiedzy ekonomicznej Polaków i ich zachowania w zakresie zarządzania finansami osobistymi. Czytelnicy mogli dowiedzieć się, jak zarządzać finansami osobistymi, racjonalnie oszczędzać i pożyczać oraz jak oszczędzać na emeryturę. Początkujący inwestorzy znaleźli informacje, jak stawiać pierwsze kroki na giełdzie, optymalizując inwestycje z uwzględnieniem przychodów i ryzyka, a rodzice i nauczyciele – cenne wskazówki, które będą mogli wykorzystać w procesie socjalizacji ekonomicznej swoich dzieci i podopiecznych. Uwagę poświęcono także niezwykle aktualnemu zagadnieniu cyberbezpieczeństwa.

Adekwatna edukacja finansowa to poważne wyzwanie dla uczestników rynku finansowego, zwłaszcza gdy szybki postęp w zakresie usług i technologii w sektorze finansowym wymaga ciągłego doskonalenia wiedzy i umiejętności w tym zakresie. Edukacja finansowa powinna rozpoczynać się jak najwcześniej, już w domu rodzinnym, a potem powinna być wzmacniana i kontynuowana przez szkołę, instytucje finansowe, powołane do tego podmioty publiczne, organizacje społeczne i media. Istotną rolę w tym zakresie odgrywa także Fundacja GPW, która dzięki licznym programom i projektom w praktyczny sposób wspiera konkretne grupy odbiorców.